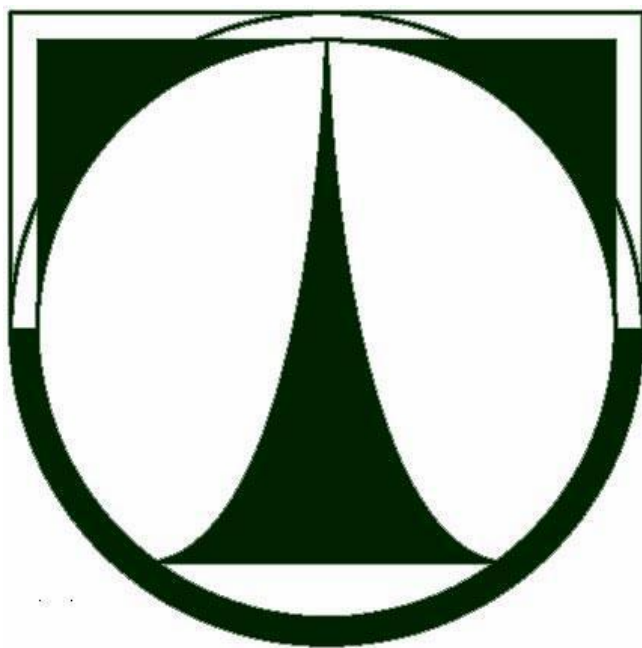

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ – HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2009

Markéta Fialová

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: geografie
Studijní program: 2. stupeň
Studijní obor (kombinace) TV-ZE

Vývoj ekologického zemědělství v Libereckém kraji, konceptualizace jak v českém geografickém vzdělávání na 2. stupni ZŠ učit o ekologickém zemědělství

**The Development of Organic Agriculture in the Liberec Region,
Conceptualisation how in Czech Geographical Education for Pupils (11 – 15)
Teach about Organic Agriculture**

Diplomová práce: 09-FP-KGE-04

Autor:

Markéta Fialová

Podpis:

.....

Adresa:

Svépomoc 198,
Polička 57201

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vávra, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
65	9	1	5	39	30

V Liberci dne: 21.5.2009

Katedra: geografie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant)

Markéta Fialová

adresa:

Svépomoc 198, Polička 57201

obor (kombinace):

ZE - TV

Název DP:

Vývoj ekologického zemědělství v Libereckém kraji, konceptualizace jak v českém geografickém vzdělávání na 2. stupni ZŠ učit o ekologickém zemědělství

Název DP v angličtině:

The Development of Organic Agriculture in the Liberec Region, Conceptualisation how in Czech Geographical Education for Pupils (11 – 15) Teach about Organic Agriculture

Vedoucí práce:

Mgr. Jaroslav Vávra, Ph.D.

Konzultant:

.....

Termín odevzdání:

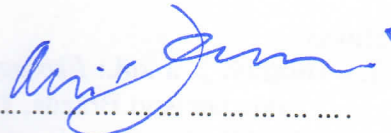
květen 2009

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné.resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 21.5.2008

.....
děkan

.....
vedoucí katedry

Převzal (diplomant):

.....

Název DP:

Vývoj ekologického zemědělství v Libereckém kraji, konceptualizace jak v českém geografickém vzdělávání na 2. stupni ZŠ učit o ekologickém zemědělství

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vávra, Ph.D.

Úvod:

Ekologické zemědělství se v České republice teprve rozvíjí, proto je více než významným producentem zdravých potravin především dobrým příkladem hospodaření s co nejmenším negativním vlivem na životní prostředí. Má důležitý výchovný a vzdělávací význam.

Cíl:

1. Zhodnotit jednotlivé etapy vývoje ekologického zemědělství v Libereckém kraji, popsat jeho zaměření v porovnání s Pardubickým krajem a posoudit problémy spojené s rozdílností jejich polohy v dané krajině.
2. Vytvořit sborník služeb, které nabízejí ekologické farmy v Libereckém kraji pro to, aby vedly žáky základních škol k šetrnému zacházení s přírodou.

Požadavky:

1. Rešerše literatury a dalších pramenů a zpracovat je do teoretického rámce s důrazem na prostorové aspekty ekologického zemědělství
2. Mapový podklad pro hodnocení ekologického zemědělství v Libereckém kraji
3. Fotodokumentace
4. Základní metodický materiál pro učitele

Literatura:

Petr, J. – Dlouhý, J. a kol.: *Ekologické zemědělství*. 1. vyd. Praha: Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992. 312 s. ISBN 80-209-0233-3.

Bičík, I. – Jančák, V.: *Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005. 104 s. ISBN 80-86561-19-4

Nešpor, Zdeněk R.: *Sociokulturní kapitál a socioekonomické instituce v zemědělství*. Praha: Nakladatelství ČVUT, 2005. 94s. ISBN 80-86729-22-2

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č.121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum: 21.5.2009

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé diplomové práce Mgr. J. Vávrovi, Ph.D. za zájem, připomínky a čas, který věnoval mé práci.

Dále bych ráda poděkovala všem navštíveným farmářům za poskytnuté informace, odbornou pomoc a nevšední zpříjemnění terénní práce.

Poděkování rovněž patří mým rodičům, kteří mi umožnili studium a po celou dobu jeho trvání mě podporovali.

ANOTACE

Resumé

Předložená diplomová práce popisuje zásady a historii ekologického zemědělství v České republice. Byly zhodnoceny jednotlivé etapy vývoje ekologického zemědělství v Libereckém kraji a na základě terénního sběru dat a informací byly porovnány vybrané ekologické farmy a jejich nabídka služeb.

Práce se zabývá rozdíly v oblasti ekologického zemědělství mezi vybranými kraji České republiky i rozdílností jednotlivých typů ekologických farem. Práce dále obsahuje zpracování a vyhodnocení dotazníkového šetření na základních školách a kapitolu o možnostech zařazení výuky o ekologickém zemědělství do systému vzdělávání na druhém stupni ZŠ. Text je doplněn tabulkami, fotografiemi a mapovou přílohou.

Klíčová slova:

Ekologické zemědělství, Bioprodukt, Agroturistika, Rodinná farma, Zemědělské družstvo, Státní statek

Summary

The diploma thesis describes the principles and history of organic farming in the Czech Republic. It evaluates the individual parts of the progress of organic farming in Liberec Region and confronts chosen organic farms and their service on the base of field data and informations collecting.

The work deals with the differences in the area of organic farming among chosen regions of the Czech Republic and among various types of organic farms.

Further, the work includes the analysis and evaluation of data gained by a questionnaire distributed at elementary school (11-15 years) and a chapter about possibilities to include lessons about organic farming in the education system of elementary school (11-15 years). The text is supplemented with tables, photos and a map enclosure.

Key words:

Organic farming, Bioprodukt, Agricultural tourism, Family farm, Farmers cooperation, State farm

Zusammenfassung

Die vorgelegte Masterarbeit beschreibt die Prinzipien und die Geschichte der ökologischen Landschaft in der Tschechischen Republik. Es wurden die einzelnen Phasen der Ökolandbauentwicklung in Liberecbezirk bewertet. Auf Grund der geländegängigen Daten- und Informationenerfassung wurden ausgewählte ökologische Farmen und Ihre Dienstleistungsangebote verglichen.

Die Arbeit beschäftigt sich mit den Unterschieden der ökologischen Landschaft zwischen den ausgewählten Bezirken der Tschechischen Republik. Weiter sind in der Arbeit auch die Verschiedenheiten der einzelnen Typen der ökologischen Farmen erwähnt. Die Arbeit umfasst die Bearbeitung und Auswertung der Umfrage, die auf der Grundschule durchgeführt wurde. Weiter befasst sich die Arbeit mit der Möglichkeiten der Einordnung der Ökolandbaus in den Unterricht auf dem zweiten Stufe der Grundschule. Text ist mit den Tabellen, Fotos und Landkartebeilage ergänzt.

Schlüsselwörter

Das Ökolandbau, Die Ökologische Landschaft, Das Bioprodukt, Die Agroturistik, Die Familienfarm, Die Landwirtschaftsgenossenschaft, Der Staatsfeier

OBSAH

1 ÚVOD.....	7
2 EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ.....	8
2.1 ZÁSADY EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ.....	8
2.2 VZNIK A VÝVOJ EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ.....	10
2.2.1 Vznik a vývoj ekologického zemědělství v České republice	10
2.2.2 Současnost a výhled ekologického zemědělství v České republice.....	14
2.3 BIOPRODUKTY A JEJICH ZNAČENÍ.....	15
3 REŠERŠE LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ	17
3.1 LITERATURA.....	17
3.2 INTERNETOVÉ ODKAZY	21
3.2.1 Svaz ekologických zemědělců v ČR.....	21
3.2.2 Kontrolní organizace pro ekologického zemědělství v ČR.....	21
3.2.3 Pracovní příležitosti na ekologických farmách pro dobrovolníky - wwoofing, ekoagrotistika	22
3.2.4 Organizace zabývající se tematikou ekologického zemědělství	23
3.2.5 Ministerstvo zemědělství	23
3.2.6 Odkazy - Evropa.....	24
4 EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ V LIBERECKÉM KRAJI.....	25
4.1 VÝVOJ ZEMĚDĚLSTVÍ A EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ V LIBERECKÉM KRAJI PŘED	
ROKEM 1989.....	26
4.1.1 Okres Česká Lípa.....	27
4.1.2 Okres Liberec	32
4.1.3 Okres Jablonec nad Nisou.....	35
4.1.4 Okres Semily.....	37
5 MOŽNOSTI EKOFAREM V LIBERECKÉM KRAJI.....	42
6 POROVNÁNÍ VYBRANÝCH EKOLOGICKÝCH FAREM V LIBERECKÉM	
KRAJI.....	44
7 ZAMĚŘENÍ EKOFAREM V LIBERECKÉM KRAJI V POROVNÁNÍ	
S PARDUBICKÝM KRAJEM.....	46
7.1 LIBERECKÝ KRAJ	47
7.2 PARDUBICKÝ KRAJ.....	49
8 VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ V ČESKÉM	
ŠKOLSTVÍ	50
8.1 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	50
8.2 PODROBNÁ ZPRÁVA Z DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	51
8.3 VÝUKA O EKOLOGICKÉM ZEMĚDĚLSTVÍ.....	55
9 ZÁVĚR	57
10 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	60
11 ZDROJE.....	61
12 SEZNAM PŘÍLOH.....	64

1 ÚVOD

Diplomová práce popisuje zásady ekologického zemědělství, jeho vznik a vývoj na území České republiky. Práce obsahuje porovnání České republiky s ostatními státy Evropské unie v oblasti ekologického zemědělství. Hodnotí současnost a výhled do budoucna v tomto rozvíjejícím se oboru.

Literatura a internetové zdroje byly hodnoceny z pohledu využitelnosti ke vzdělávání pedagogů základních škol.

Práce se zabývá vývojem zemědělství a ekologického zemědělství v jednotlivých okresech Libereckého kraje. Na základě terénního sběru dat byly porovnány jednotlivé farmy v Libereckém kraji a byla zhodnocena nabídka jejich služeb vztahující se k výchově a vzdělávání žáků druhého stupně základních škol.

Práce je dále zaměřena na možnosti rozšíření služeb v oblasti ekologického zemědělství, které v kraji chybí nebo jsou nedostatečně rozvinuty. Porovnání Libereckého a Pardubického kraje odhaluje, že ekologické zemědělství se rozvinulo podstatně více v méně produkčních oblastech České republiky.

Vyhodnocení dotazníkového šetření na druhém stupni základních škol zjišťuje povědomí žáků o ekologickém zemědělství a jeho principech. Znázorňuje dále rozdíly mezi žáky jednotlivých tříd i rozdíl mezi dotazovanými dívkami a chlapci. Na základě Rámcového vzdělávacího programu je navrženo zařazení výuky o ekologickém zemědělství do systému výchovy a vzdělávání žáků druhého stupně základních škol.

2 EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ

Podle českého zákona č.242 z roku 2000 (Internetový zdroj, 25) je ekologické zemědělství zvláštní druh zemědělského hospodaření, který dbá na životní prostředí a jeho jednotlivé složky stanovením omezení či zákazů používání látek a postupů, které zatěžují nebo zamožují životní prostředí nebo zvyšují rizika kontaminace potravního řetězce, a který zvýšeně dbá na vnější životní projevy a chování a na pohodu chovaných hospodářských zvířat (welfare).

Dbá na ochranu půdy, nepoužívá syntetické pesticidy ani umělá hnojiva. V ekologickém zemědělství jsou využívány přirozené metody ochrany před škůdci, plevele a nemocemi. Ekologické zemědělství odpovídá principům trvale udržitelného rozvoje zemědělství, které již neplní pouze produkční funkci, ale především funkci mimoprodukční. Je vnímáno také jako alternativa pro řešení problémů vylidňování venkova, odlivu pracovníků ze zemědělské prvovýroby a částečně i pro řešení nerovnoměrnosti regionálního rozvoje.

Rozvíjí se i nový trh s produkty ekologického zemědělství, je tedy velkou šancí pro uplatnění českých biopotravin na trzích zemí Evropské unie, kde je po biopotravinách ze strany spotřebitelů stále větší poptávka.

2.1 Zásady ekologického zemědělství

Ekologické zemědělství se vyznačuje šetrnými zpracovatelskými postupy při výrobě potravin a vylučuje použití chemicko-syntetických látek. Ekologické zemědělství a výroba biopotravin jsou v celém procesu vzniku biopotravin kontrolovány zvláštní nezávislou kontrolou, po certifikaci jsou biopotraviny označeny a tím odlišeny od ostatních potravin. Současné ekologické zemědělství si vytyčilo několik všeobecných cílů:

- produkovat kvalitní potraviny a krmiva s vysokou nutriční hodnotou a v dostatečném množství,
- pracovat v co nejvíce uzavřených cyklech koloběhu látek, využívat místní zdroje a minimalizovat ztráty,
- udržet a zlepšovat úrodnost půdy,

- vyvarovat se všech forem možného znečištění pocházejících ze zemědělského podniku,
- co nejméně používat neobnovitelné suroviny a fosilní energie (odmítnutí minerálních hnojiv a pesticidů a jejich náhrada uvědomělým využíváním biologických procesů, kultivací plodin, nižší intenzitou obdělávání půdy, podporou aktivity půdních organismů a rozvojem kořenového systému plodin,
- hospodářským zvířatům vytvořit takové podmínky, které odpovídají fyziologickým a etologickým potřebám, humánním a etickým zásadám,
- uchovat přírodní ekosystémy v krajině, chránit přírodu a její diverzitu,
- vytvářet pracovní příležitosti a udržet tak osídlení venkova a tradiční ráz zemědělské kulturní krajiny,
- umožnit zemědělcům a jejich rodinám ekonomický a sociální rozvoj a uspokojení z práce (ekologické zemědělství vyžaduje hluboký zájem a odpovědnost). (Urban a kol., 2003, s. 23)

Oproti konvenčnímu zemědělství se v ekologickém zemědělství nepoužívá syntetických chemikálií. Udržení a zlepšování půdní úrodnosti se provádí organickým hnojením, zeleným hnojením, pestrými osevními postupy a šetrným zpracováním půdy. Díky střídání plodin na poli a mnohotvárné kulturní krajině v jeho okolí se vytváří biologická rovnováha, která zesiluje schopnost rostlin se bránit proti chorobám a škůdcům.

Zvířata jsou na ekologických farmách krmena převážně z produkce vlastního ekologického podniku a dbá se na to, aby měla po celý rok dostatek pohybu na pastvinách, ve výbězích i prostoru pro odpočinek. Ekologická farma chová jen tolik hospodářských zvířat, kolik je schopna uživit vlastní produkcí krmiv. Nákup krmiv je možný pouze z jiných certifikovaných ploch. Zvířatům musí být umožněn pohyb mimo ustájení. Masové chovy jsou proto vyloučeny. Zakázány jsou genové manipulace, používání hormonů i přenosy embryí. Přípustné není ani hormonálními přípravky synchronizovat říji a podávat preventivně vakcíny a antibiotika. Cílem je pracovat v co nejvíce uzavřených cyklech koloběhu látek, využívat místní zdroje a minimalizovat ztráty. Zvířatům nesmí být kupírovány ocasy, uši, upalovány zobáky atd. Kromě toho je zakázáno podávat zvířatům růstové hormony a nepřírodní krmivo, jako je třeba masokostní moučka pro skot. (Internetový zdroj, 7)

2.2 Vznik a vývoj ekologického zemědělství

Ekologické zemědělství má dlouhou tradici a historii. Již na počátku minulého století položili základy ekologického zemědělství známí evropští myslitelé jako např. Rudolf Steiner, zakladatel antroposofie. Vzniklo tak hnutí ekologických zemědělců, které se postupně rozšiřovalo po celém světě. (Internetový zdroj, 23)

Rudolf Steiner (narozen 25. února 1861, zemřel 30. března 1925) byl rakouský filosof, literární kritik, pedagog, umělec, dramatik, sociální myslitel, esoterik.

Myšlenky Rudolfa Steinera jsou dodnes aktuální, především díky tzv. camphillům kde se využívá biodynamického zemědělství, což je odvětví ekologického zemědělství. Vznik těchto komunit je spojen ještě se jménem rakouského lékaře Karla Königa, který se svojí skupinou, zabývající se antroposofickým viděním světa a léčebnou pedagogikou, založil ve Skotsku první vesničku, kde by postižení žili jako plnoprávní jedinci společně se zdravou populací. Po půl roce práce byl 1. června 1940 otevřen Camphill House. Práce komunity byla soustředěna do třech oblastí: lékařská péče, léčebně výchovné činnosti, farmářská práce. (Internetový zdroj, 5)

Právě tato farmářská práce byla založena na biodynamickém způsobu zemědělství, což je součást ekologického zemědělství, založena na myšlence, že vše živé je dobře vyvážený celek nejen v pozemské, ale i v kosmické souvislosti.

Z tohoto pohledu jsou antroposofy považována zemědělská hospodářství za dobře vyvážené organismy, složené z půdy, rostlin, zvířat i člověka. Ve všem živém pak působí jisté formující síly, které mají svůj původ v kosmu. (Urban a kol., 2003, s. 30)

2.2.1 Vznik a vývoj ekologického zemědělství v České republice

V České republice byl rozvoj ekologického zemědělství umožněn až demokratickými změnami ve společnosti po roce 1989. Vývoj ekologického zemědělství od svého počátku na začátku 90. let prošel dynamickým rozvojem. Z alternativního zemědělského systému, který podporoval úzký okruh lidí, vznikla státem uznávaná a zákonem definovaná produkce, která má přísná pravidla respektující životní prostředí, pohodu zvířat (welfare) a která si získala širokou podporu a důvěru spotřebitelů. V porovnání s rokem 1990, kdy v České republice hospodařily pouze tři farmy podle zásad

ekologického zemědělství, došlo v následujících letech k výraznému nárůstu počtu ekofarek na dnešních 1946 podniků (viz Tab.1. a graf1.). (Internetový zdroj, 15)

Tab.1.: Rozvoj ekologického zemědělství v České republice v letech 1990 – 2008
(Ditrichová a kol., 2008, s.19)

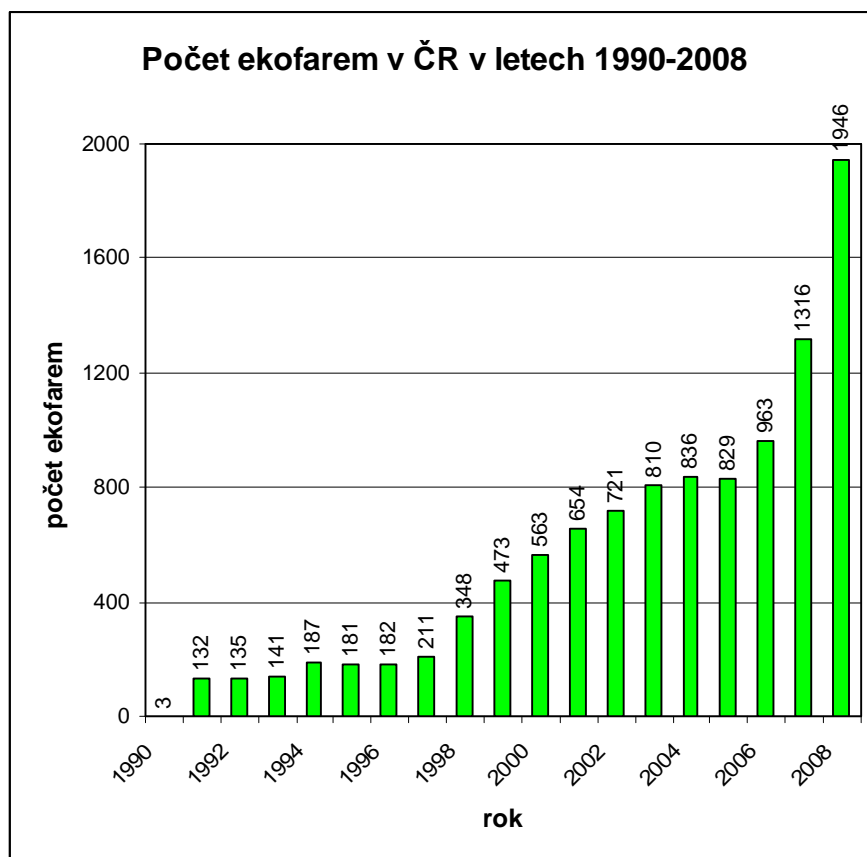
Rok	Počet podniků (ks)	Výměra zemědělské půdy (ha)	Podíl ze zemědělského půdního fondu (%)
1990	3	480	-
1991	132	17 507	0,41
1992	135	15 371	0,36
1993	141	15 667	0,37
1994	187	15 818	0,37
1995	181	14 982	0,35
1996	182	17 022	0,40
1997	211	20 239	0,47
1998	348	71 621	1,67
1999	473	110 756	2,58
2000	563	165 700	3,86
2001	654	217 869	5,09
2002	721	235 136	5,50
2003	810	254 995	5,97
2004	836	263 299	6,16
2005	829	254 982	5,98
2006	963	281 535	6,61
2007	1 316	312 890	7,35
2008	1 946	341 632	8,04

K největšímu nárůstu ekologicky obhospodařované plochy došlo mezi roky 1997–2003, a to především v návaznosti na obnovení státní podpory ekologického zemědělství v roce 1998, která tak navázala na státní podporu v letech 1990–1993. Tato podpora byla realizována formou přímých dotací na základě nařízení vlády k podpoře mimoprodukčních funkcí zemědělství. (Urban a kol., 2006, s. 37)

V letech 1993–1996 došlo ke stagnaci růstu ploch, protože byly pozastaveny dotace z rozhodnutí Ministerstva zemědělství. Zároveň to ale mělo pozitivní vliv na rozvoj kvalitního ekologického zemědělství.

Další velký nárůst je zaznamenán po roce 2006. Je způsoben rostoucí poptávkou spotřebitelů po biopotravinách, která je způsobena stále větší reklamou a informovaností veřejnosti. Přesto ale většina biopotravin na českém trhu pochází z dovozu. Proto je velice pravděpodobné, že se počet ekofarek v České republice bude stále zvyšovat a předpokládá se i zvýšení nabídky rostlinných produktů.

Graf 1.: Vývoj počtu ekofarev v ČR v letech 1990 – 2008 (Internetový zdroj, 15)

Česká republika se nachází na špičce mezi novými zeměmi EU a řadí se na přední světové místo v rozsahu ploch zařazených do ekologického hospodaření (viz tab.2.). Tento výsledek je ale dán tím, že velká většina ploch registrovaná v systému ekologického zemědělství jsou trvalé travní porosty (tedy louky a pastviny) které nejsou nijak náročné na údržbu a stát na ně přispívá dotacemi.

Tab.2.: Plocha ekologicky obhospodařované půdy ve státech EU k roku 2007, není-li uvedeno jinak (Internetový zdroj, 18) a ekologicky obdělávaná plocha včetně té co se nachází v přechodném období za rok 2008 (Internetový zdroj, 19)

Stát	Ekologicky obdělávaná půda (ha)	Ekologicky obdělávaná půda včetně přechodného období (k 31.12.2008)	Ekologicky obdělávaná půda vč. přechodného období (v %)
Belgie	23 842	32 628	2,37
Bulharsko	8 387	13 646	0,26
Česko	248 046	312 890	8,89
Dánsko	133 947	145 393	5,46
Estonsko	55 445	79 530	8,77
Finsko	133 543	148 760	6,49
Francie	497 314	557 133	1,88
Irsko	30 830	44 600	1,08
Itálie	903 254	1 150 253	9,05
Kypr	1 398	2 322	1,53
Litva	73 124	173 463	9,78
Lotyšsko	56 541	120 418	4,55
Lucembursko	2 721	3 380	2,58
Maďarsko	109 208	122 270	2,89
Malta	10	12	0,12
Německo	865 336	911 385	5,38
Nizozemsko	45 462	47 019	2,46
Polsko	143 087	285 878	1,85
Portugalsko	110 370 (2005)	233 475	6,35
Rakousko	372 026	372 026	13,36
Rumunsko	128 690 (2004)	148 570	1,00
Řecko	172 028	278 397	3,33
Slovensko	80 269	117 906	6,27
Slovinsko	23 560	29 322	6,00
Spojené král.	510 673	660 200	4,15
Španělsko	640 536	988 323	3,93
Švédsko	248 146	248 104	7,96

Pro rozvoj ekologického zemědělství v ČR vypracovalo Ministerstvo zemědělství tzv. Akční plán, který navazuje na aktuální vývoj v této oblasti v EU. Ten se zaměřuje na spotřebitele a zároveň vytváří zemědělcům v EU volný prostor k tomu, aby produkovali,

co si žádá trh. Český Akční plán předpokládá do roku 2010 rozšíření ekologicky obdělávaných ploch na 10 % zemědělské půdy a také rozšíření pěstování tržních plodin. Hlavním cílem Akčního plánu je řešení vztahu ekologického zemědělství k životnímu prostředí a pohodě zvířat, posílení informovanosti a důvěry spotřebitele, podpora zpracování bioproduktů a marketingu atd.

Z aktuálních statistických údajů ekologického zemědělství vyplývá, že ekologické zemědělství v Česku se rychle rozvíjí. Počet ekofarem se ke konci roku 2008 blížil dvěma tisícům. Ekologicky se hospodaří na výměře téměř 350 000 ha. Podíl ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy již přesáhl osm procent.

Na konci prosince 2008 hospodařilo v České republice ekologicky 1 946 zemědělských podniků, o 600 farem více oproti loňskému roku, a to představuje meziroční nárůst 48 %. Stabilní státní podpora, a to jak dotační pro zemědělce, tak osvětová a informační směrem ke spotřebiteli, přináší dynamický rozvoj celého sektoru ekologického zemědělství a biopotravin. Spotřebitelé jsou již dostatečně informovaní o přednostech biopotravin a stále více jich biopotraviny kupuje. (Internetový zdroj, 14)

Biopotraviny se stávají samozřejmostí při nákupu českých spotřebitelů. V současné době zná biopotraviny 98 % spotřebitelů, kupuje je 39 % spotřebitelů, z toho 14 % pravidelně (alespoň jednou týdně). Národní logo „BIO“, kterým se biopotraviny označují, zná již nadpoloviční většina spotřebitelů. (Internetový zdroj, 14)

2.2.2 Současnost a výhled ekologického zemědělství v České republice

Ke konci roku 2008 byl celkový počet ekologicky hospodařících zemědělců a podniků 1 946. Bylo zaregistrováno zhruba 341 632 ha ekologicky obhospodařované půdy, což mírně přesahuje hranici 8 % celkové výměry zemědělské půdy. Přesto Česká republika velikostí ekofarem stále výrazně převyšuje ostatní členské státy EU (viz Tab.2.), kde ekologické podniky zastupují zejména tradiční rodinné statky o průměrných výměrách několika desítek ha.

Největší podíl ekologicky obhospodařované půdy však tvoří travní porosty (214 023,0 ha), méně potom orná půda (18 010,4 ha), trvalé kultury (sady, vinice, 904,2 ha). (Internetový zdroj, 15)

Dnes je Česká republika na předních místech v rozloze ekologicky obdělávaných ploch v Evropě. Je pravděpodobné, že cíl, který byl vytyčen Akčním plánem pro ekologické zemědělství do roku 2010, tzn. 10 % ploch v režimu EZ, bude patrně dosažen.

Zájem spotřebitelů o biopotraviny se neustále zvyšuje a na českém trhu je nedostatek českých bioproduktů. Proto je zvýšení ploch v režimu ekologického zemědělství v České republice žádoucím jevem. Společně se zájmem zemědělců věnovat se tomuto druhu hospodaření roste i chuť stále většího množství lidí ekofarmy navštěvovat.

Agroturistika se stává stále oblíbenější pro ty, kteří rádi tráví dovolenou aktivně, i pro rodiče, kteří chtějí svým dětem ukázat tradiční hodnoty. Agroturistika má své zázemí na zemědělském hospodářství, zejména pak na rodinných farmách. Přináší tak farmě dodatečný příjem. S rozvojem ekoagroturistiky souvisí také produkce regionálních specialit, které farmy nabízí. Produkce regionálních specialit přináší nové podnikatelské možnosti.

Ekologické zemědělství navíc nabízí více pracovních příležitostí než jakýkoli jiný zemědělský systém. Vzhledem ke stoupající poptávce po biopotravinách je velice perspektivním modelem hospodaření.

2.3 Bioprodukty a jejich značení

Bioprodukt, resp. biopotravina je produkt získaný postupy ekologického zemědělství. To znamená, že při jeho vzniku nebylo použito umělých hnojiv, škodlivých chemických postřiků či geneticky modifikovaných organismů (GMO) a výrobků na jejich bázi. Je možné vnímat bioprodukt a biopotravinu jako odlišné pojmy. Zatímco bioprodukt je surovina (nebo přímá poživatina), která může být rostlinného nebo živočišného původu, vzešlá z ekologického zemědělství, biopotravina je většinou zpracovaným bioproduktem. Každá osoba podnikající v ekologickém zemědělství musí mít dále uzavřenou platnou smlouvu s některou kontrolní organizací, která je pověřena MZe výkonem kontroly a certifikace v ekologickém zemědělství. (Internetový zdroj, 12)

Od registrace prochází farmář tzv. přechodným obdobím, které trvá 1 až 3 roky. V přechodném období musí zemědělec splňovat všechny podmínky Zákona o ekologickém zemědělství. Své produkty může označit logem „BIO“ až po uplynutí přechodného období. Kontrolní organizace fungující v České republice jsou: KEZ, o.p.s., Biokont CZ, s.r.o.

a ABCERT GmbH. Kontrolní organizace u celého procesu výroby bioproduktu (provozovny, sklady, balírny, přeprava) kontroluje dodržování zákonem stanovených směrnic pro ekologické zemědělství. Podmínkou účasti v certifikačním programu „BIO“ je registrace pro ekologické zemědělství na určitých pozemcích, popř. registrace k chovu určitého druhu vyjmenovaných zvířat chovaných v ekologickém zemědělství. Registrace je vedena u Ministerstva zemědělství.

V případě, že je producent certifikován jako bioprovod a při výrobě soustavně a bez výjimky dodržuje předepsané směrnice, je oprávněn své zboží označit jako bioprodukt (biopotravina). (Internetový zdroj, 12)

Kvalita produktů ekologického zemědělství (bioproduktů) se chápe jinak, než chápeme kvalitu běžných zemědělských komodit. V jejich vyšší ceně je zahrnuto i vědomé uznání a odměna spotřebitelů za lepší filozofii ekologických zemědělců, zpracovatelů, obchodníků. (Urban a kol., 2003, s.18)

Státem garantovaná značka pro produkty ekologického zemědělství se nazývá „BIO“ (viz obr.1.). Výrobky takto označené pocházejí z hospodářství, které splňuje poměrně přísné podmínky zákona o ekologickém zemědělství a Nařízení Rady EU č. 2092/1992 EHS.

Nová pravidla budou platit podle nařízení EU o ekologickém zemědělství č. 834/2007/ES, které ruší a nahrazuje od 1.1.2009 nařízení 2092/91/ES v oblasti označování biopotravin. Biopotraviny budou muset být povinně označeny logem EU (viz obr.1.) včetně informace o původu surovin, zda pochází pouze z jednoho státu, zda byly suroviny vyprodukovány v rámci státu EU, nebo zda suroviny přicházejí ze třetích zemí.

Obr.1: Celoevropská značka pro biopotraviny a značka „BIO“ – produkt ekologického zemědělství (Internetový zdroj, 11)

3 REŠERŠE LITERATURY A DALŠÍCH PRAMENŮ

3.1 Literatura

MATĚJKOVÁ, R. a kol.: *Najděte si české bio: katalog členů PRO-BIO Svazu ekologických zemědělců 2007/2008.* Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, 2007. 99 s. **ISBN 80-87080-04-1**

Obsahuje seznam všech ekofare, bioprodejen, infocenter, zpracovatelů i velkoobchodů v České republice pro rok 2007/2008, kteří se zabývají ekologickým zemědělstvím. Piktogramy vhodně doplňují text, jsou rychlým zdrojem informací (chov zvířat, pěstování rostlin, agroturistika, poradenství, atd.) a podporují rychlejší vyhledávání. Vhodné pro ty, kteří hledají místo, kde nakoupit biopotraviny, nebo vhodný cíl ekoagrotistiky. Publikace slouží jako rychlý a spolehlivý zdroj kontaktů na ekofarmy při terénním výzkumu.

URBAN, J., ŠARAPATKA, B. a kol.: *Ekologické zemědělství, učebnice pro školy i praxi, 1. díl, Základy ekologického zemědělství: agroenvironmentální aspekty a pěstování rostlin, 1. vyd.* Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2003. 280 s. **ISBN 80-7212-274-6**

Učebnice obsahuje kapitoly o historii a metodách EZ, právní úpravě, hospodaření v krajině, půdě v EZ, výživě rostlin a hnojení, polní produkci, regulaci plevelů, ochraně rostlin, pícninářství, zelinářství, ovocnářství, vinohradnictví a vinařství, semenářství a biologicko-dynamickém systému. První kapitola, která uvádí čtenáře do historie a principů ekologického zemědělství je vhodná i jako text pro pedagogy základních škol, kteří se chtějí v tomto oboru samostatně vzdělávat. Další kapitoly jsou již odbornější a slouží hlavně žákům středních a vyšších odborných škol zaměřených na zemědělství. Tato učebnice je zaměřena na pěstování rostlin a její druhý díl na chov zvířat.

Na učebnici ekologického zemědělství se podílelo mnoho odborníků z oboru zemědělství, a na českém trhu je tato učebnice zatím nejaktuálnější. Pomáhá utřídit si zatím získané informace o ekologickém zemědělství.

URBAN, J., ŠARAPATKA, B. a kol.: *Ekologické zemědělství, učebnice pro školy i praxi, 2. díl: Normy EU, chovy a welfare hospodářských zvířat, ekonomika, marketing, konverze a příklady z praxe. 1. vyd. Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, 2005. 334 s. ISBN 80-903583-0-6*

Učebnice zahrnuje kapitoly o pravidlech EZ v EU, živočišné produkci v EZ, chovu jednotlivých druhů hospodářských zvířat (skot, ovce a kozy, prasata, drůbež, koně), marketingu, ekonomických aspektech, přechodu podniku na EZ a příklady ekologicky hospodařících podniků. Text je vhodně doplněn obrázky, tabulkami a grafy. Úvodní kapitoly shrnují principy, historii, a legislativu týkající se ekologického zemědělství je vhodná i pro pedagogy základních škol, kteří se chtějí v tomto oboru samostatně vzdělávat. Odborný text, který je vhodný pro střední a vyšší odborné školy, je v některých částech rovněž zajímavý i pro běžného čtenáře (etologie zvířat, tvorba hierarchie v chovech, námluvy apod.).

Kapitoly o chovu jednotlivých druhů hospodářských zvířat, výhody a nevýhody jejich využití v ekologickém zemědělství, welfare (pohoda zvířat) upřesňují jak má chov v ekologickém zemědělství vypadat. Tyto kapitoly byly klíčové pro pochopení vhodnosti jednotlivých druhů hospodářských zvířat v určitých oblastech, etologie zvířat, možnosti jejich ustájení apod. Učebnice je velice podrobná a obsáhlá a podává mnoho praktických rad.

PETR, J., DLOUHÝ, J. a kol.: *Ekologické zemědělství. Praha: Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992, 305 s. ISBN 80-209-0233-3*

Publikace Ekologické zemědělství podává ucelený přehled o stavu zemědělství. Je rozdělena na tři části první popisuje ekologické důsledky intenzivního zemědělství, vlivy zemědělství na znečištění životního prostředí. Druhá část pojednává o ekologických východiscích v zemědělství a třetí část je věnována ekologickému zemědělství, jeho

počátky, druhy, porovnání některých zemí Evropy, principy hospodaření v ekologickém zemědělství - pěstování rostlin, chov zvířat, krmení jednotlivých druhů zvířat, ekonomika, mechanizace, kvalita produktů ekologického zemědělství, předpoklady ekologického zemědělství, podmínky pro ekologické zemědělství v Československu, možnosti dalšího vývoje EZ v České republice.

V roce vydání této knihy na území české republiky hospodařilo prvních 135 ekologických farem, neexistovala žádná odborná kontrola. KEZ (první kontrolní organizace ekologického zemědělství v České republice) vznikla až v roce 1999 a další později. Do té doby bylo ekologické zemědělství oproti dnešku neuspořádané.

Tato publikace je na tehdejší dobu velice vyčerpávající, a hodí se spíše do praxe než do škol. Nyní už je zastaralá a její vhodnou náhradou v dnešní době je Ekologické zemědělství I. a II. díl (Šarapatka).

Ročenka ekologického zemědělství = Organic farming in the czech republic, Šumperk, Ministerstvo zemědělství České republiky, vychází každoročně, ISBN 80-7084-554-6 (pro ročenku 2006)

Ročenka je průvodce světem ekologického zemědělství a biopotravin, podává ucelený přehled o současném stavu EZ v ČR, o velikosti, rozmístění, a novinkách v EZ. Dále se věnuje státní podpoře pro ekologické zemědělce za uplynulý rok, změny v legislativě a možnosti poradenství.

Shrnuje výsledky konferencí a akcí pořádaných v souvislosti s ekologickým zemědělstvím. Sleduje rozšiřující se trh s biopotravinami na území ČR, dovoz a vývoz biopotravin a výhled do budoucna. Nakonec představuje několik farem, které stojí za to navštívit. Ročenka zahrnuje rovněž informace o profesních svazech působících na poli ekologického zemědělství. Své místo v Ročence dostal samozřejmě i přehled základních dotací a dalších podpůrných programů pro zemědělce. Ročenka je vhodná pro srovnání vývoje ekologického zemědělství v jednotlivých letech. Ročenky ekologického zemědělství z některých let lze nalézt i na internetu. Jsou kvalitním zdrojem aktuálních informací pro daný rok.

Publikace je překladem německého originálu, který vydal FiBL Výzkumný ústav pro ekologické zemědělství ve Švýcarsku. Argumenty poskytují přehled výhod ekologického zemědělství a opírají se především o výsledky výzkumu, ale také o platné směrnice a předpisy pro EZ. Na začátku je vysvětlení pojmu ekologické zemědělství, a dále jednotlivé argumenty - důvody pro ekologické zemědělství. K jednotlivým argumentům jsou uvedena vysvětlení a vždy nejméně jeden odkaz na literární zdroj i internetové odkazy, které je možno podrobně prostudovat. Publikace je vhodná pro ty, kteří se chtějí seznámit s výhodami ekologického zemědělství a chtějí znát důvody, proč je dobré kupovat biopotraviny. Je vhodná i pro pedagogy základních škol, pro základní seznámení s danou problematikou.

DITRICHOVÁ, Š. a kol.: *Lištičky na vinici: program rozvoje venkova a příčiny stagnace bioprodukce*, 1.vyd. 2008, 261s. ISBN 978-80-7262-571-0

Za začátku se autoři zabývají důvody stagnace bioprodukce v České republice. Jeden ze spoluautorů se zabývá vlivem plošných dotací na vývoj zemědělství v ČR. Podle Romana Rozsypala, autora první části, po roce 1992 nastal útlum zemědělské produkce vyplývající z transformačního procesu, navíc EU působila na snížení objemu české produkce (zejména v některých komoditách). Chov dojníc byl ztrátový a dotace byly zaměřeny na zatravňování. To bylo příčinou změny v horských a podhorských oblastech, protože řada podniků provedla masivní zatravnění své půdy a převedla chov skotu na chov krav bez tržní produkce mléka. Po vstupu do EU klesl počet dojníc na třetinu stavu roku 1989.

Další kapitoly rozvádí celkem devět případů ekologických zemědělců. Z toho čtyři popisované případy z Libereckého kraje. Jednotliví farmáři popisují otevřeně veškeré problémy, které jim brání v podnikání. V úvodu kapitoly je zmíněno, že několik ekofarmářů v průběhu zpracování publikace odstoupilo od možnosti uveřejnění jejich části, protože se báli následků po zveřejnění svých problémů. Jedná se většinou o problém s dotacemi, chyby ve vyplácení dotací, nereagování úřadů na stížnosti, dodržení přísných hygienických podmínek, které u nás nejsou uzpůsobeny na tento druh podnikání, nároky na technologické vybavení zpracoven, problémy s půdou a mnoho dalších.

Tato studie měla vliv na pochopení problémů spojených s ekologickým zemědělstvím. Zatímco jiné publikace pojednávají o problémech spojených s ekofarmařením spíše obecně a málokdy zacházejí do podrobností, tato studie rozebírá konkrétní problémy konkrétních lidí, dokonce i těch, u kterých byl proveden terénní sběr informací do této diplomové práce.

3.2 Internetové odkazy

3.2.1 Svaz ekologických zemědělců v ČR

PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, www.pro-bio.cz

Nevládní nezisková organizace sdružující rolníky, zpracovatele, prodejce, obchodní organizace, spotřebitele, školy a podniky služeb orientující se na produkty ekologického zemědělství. V organizaci jsou zastoupeni ekologičtí farmáři a zpracovatelé, stejně jako spotřebitelé a vzdělávací instituce.

Hlavní sídlo PRO-BIO svazu se nachází v Šumperku. Prací PRO-BIO svazu je propagace biopotravin ale i dozor nad fungováním kontroly ekologického zemědělství. Spolupracuje s ministerstvem zemědělství i se zahraničními svazy a výzkumnými ústavy.

3.2.2 Kontrolní organizace pro ekologického zemědělství v ČR

ABCERT GmbH, www.abcert.cz

KEZ, o.p.s., www.kez.cz

Biokont CZ, s.r.o., www.biokont.cz

Všechny tři kontrolní organizace ekologického zemědělství jsou pověřené ministerstvem zemědělství k provádění kontrol a certifikací na ekofarmách podle zákona č.242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství.

Kontroly se provádějí obvykle při zařazení nové ekofarmy do systému ekologického zemědělství a dále se kontroluje většinou jednou za rok ohlášeně a jednou za rok neohlášeně dodržování zákonných povinností a správné používání značky „BIO“.

První z organizací začala působit KEZ, o.p.s., už v roce 1999 a byla do roku 2005 jedinou kontrolní organizací v České republice. V roce 2006 začaly působit v ČR další dvě kontrolní organizace. První z nich je česká pobočka německé kontrolní organizace ABCERT GmbH, druhou pak Biokont CZ, s.r.o. Kontrolní organizace Biokont se zabývá kromě kontrolní a certifikační činnosti také vzdělávacími aktivitami, výzkumem a vývojem v oblasti EZ.

Ekologické farmy v České republice nejčastěji využívají služeb KEZ, o.p.s., dále Biokont CZ, a nejméně ABCERT GmbH.

3.2.3 Pracovní příležitosti na ekologických farmách pro dobrovolníky - wwoofing, ekoagroturistika

World Wide Opportunity on Organic Farm, <http://wwoof.ecn.cz>

WWOOF je zkratka pro World Wide Opportunity on Organic Farm (Celosvětové příležitosti pro ekologické farmy) - celosvětová výměnná síť, kde za pomoc ekologickým farmářům dostane dobrovolník výměnou ubytování a stravu a také cenné praktické zkušenosti z oblasti ekologického zemědělství. Příležitost pro získání zkušeností o ekologickém hospodaření, pobyt na venkově, aktivní odpočinek.

V současné době funguje několik národních organizací WWOOF systému, například v Rakousku, Austrálii, Německu, Itálii, Švýcarsku, dokonce i v Koreji. Od roku 2003 sídlí národní organizace WWOOF také v Čechách.

Odkaz na celosvětovou síť WWOOF: www.wwoof.org

Evropské centrum pro ekoagroturistiku (European Centre for Eco-Agro Tourism), www.eceat.cz

Česká nevládní organizace ECEAT poskytuje přehled agroturistických možností, od ekologických kempů po vyhlášené ekofarmy v celé Evropě. ECEAT s pověřením vlády ČR certifikuje farmy v tzv. „Národním systému certifikace ekologicky šetrných služeb

cestovního ruchu“. Cílem ECEAT je přispět k udržitelnému rozvoji prostřednictvím odpovědného cestovního ruchu.

3.2.4 Organizace zabývající se tematikou ekologického zemědělství

Centrum ekologických aktivit, www.biospotrebitel.cz

PRO-BIO LIGA zajišťuje pravidelný informační servis pro spotřebitele, jako je poradna, informační centrum, adresář, recepty, novinky, články apod. Dále zveřejňuje výsledky studií a výzkumů z oblasti ekologického zemědělství.

Bioinstitut o.p.s., www.bioinstitut.cz

Organizace zastřešující aktivity výzkumu a vzdělávání v ekologickém zemědělství v České republice a v zemích střední a východní Evropy.

Spoluzakladateli a partnery jsou Výzkumný ústav pro ekologické zemědělství FiBL Frick ve Švýcarsku, PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců Šumperk a Univerzita Palackého v Olomouci.

Bioinstitut podporuje rozvoj ekologického zemědělství formou vzdělávání, poskytování informací a osvěty, podílí se na několika výzkumných projektech. Na stránkách Bioinstitutu jsou volně ke stažení některé publikace týkající se ekologického zemědělství, jako jsou ročenky ekologického zemědělství a další.

3.2.5 Ministerstvo zemědělství

Ministerstvo zemědělství ČR, www.mze.cz

Sekce s tematikou ekologického zemědělství obsahuje příslušné právní normy a základní koncepční dokumenty včetně statistických údajů o odvětví. Dále obsahuje aktuální seznamy podnikatelů v ekologickém zemědělství, průzkumy a testy v oblasti EZ.

Z internetových stránek ministerstva zemědělství, sekce ekologické zemědělství jsou čerpány statistické údaje. Často se vyskytuje nejednotnost číselných údajů, protože údaje Mze nemusí vždy souhlasit s údaji uváděnými jinými zdroji, protože např. počet ekofarmářů a plochy v ekologickém systému se během roku mění a není-li uvedeno datum,

ke kterému se údaje vztahují, je těžké ho zařadit do jakékoliv tabulky, grafu apod. Přesto jsou údaje z Mze pokládány za důvěryhodné.

3.2.6 Odkazy - Evropa

Stránky o ekologickém zemědělství v Evropě, www.organic-europe.net

Informace o EZ v Evropě, statistická data k jednotlivým zemím Evropy, vznik a vývoj EZ v jednotlivých zemích Evropy, státní podpora EZ, vzdělávání v oblasti EZ atd.

Stránky obsahují mnoho informací ke srovnávání jednotlivých států EU v různých ukazatelích EZ. V diplomové práci jsou použita některá data z těchto internetových stránek, většinou při porovnávání ploch v režimu ekologického zemědělství v jednotlivých státech EU.

4 EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ V LIBERECKÉM KRAJI

Celková výměra zemědělské půdy Libereckého kraje je po Karlovarském kraji dlouhodobě nejmenší v rámci Česka. Zemědělská půda zaujímá v roce 2008 44,4 % rozlohy kraje, podíl orné půdy na celkové rozloze (21,4 %) je hluboko pod celostátním průměrem. Ráz krajiny je převážně pahorkatinný, obklopený Lužickými, Jizerskými horami a Krkonošemi. Půdní fond je tvořen vysokým podílem méně kvalitních a svažitých půd. Na těchto pozemcích lze dosahovat pouze podprůměrných až průměrných výnosů. Nejúrodnější půdy jsou na Českolipsku a Turnovsku, nejméně úrodné půdy jsou v okrese Jablonec nad Nisou, kde je 98 % z celkové výměry zařazeno do různého stupně LFA. Z toho vyplývá i půdní skladba Libereckého kraje - nejvyšší zastoupení orné půdy je v okrese Česká Lípa, nejnižší v okrese Jablonec nad Nisou. (Zpráva o stavu zemědělství, 2003, s.3)

Dominantním odvětvím zemědělské výroby v Libereckém kraji je chov hospodářských zvířat. Nejčastěji jsou zemědělské podniky zaměřeny na chov skotu. Dále chov prasat, ovcí a drůbeže hlavně na Českolipsku.

Liberecký kraj má v současné době druhý nejvyšší (po Karlovarském kraji) podíl EZ na celkové výměře zemědělské půdy, a to 17,7 % (údaj se vztahuje k roku 2007). (Internetový zdroj, 2)

V České republice dominuje ekologickému zemědělství hospodaření na trvalých travních porostech v horských a podhorských oblastech se zaměřením na údržbu krajiny a chov masného skotu. Liberecký kraj je z velké části hornatý a proto je zastoupení ekologického zemědělství daleko vyšší než v produkčních oblastech jako je např. Jihomoravský a Pardubický kraj.

4.1 Vývoj zemědělství a ekologického zemědělství v Libereckém kraji před rokem 1989

Liberecký kraj sestávající z okresů Česká Lípa, Liberec, Jablonec nad Nisou a Semily, je položen v severovýchodní příhraniční oblasti České republiky. Převážná část kraje byla před druhou světovou válkou osídlena německým obyvatelstvem. Semilsko a Jilemnicko zůstalo převážně České, Turnovsko bylo celé České. Po odsunu Němců zde zůstalo mnoho opuštěných usedlostí, které byly postupně přidělovány obyvatelstvu z vnitrozemí i ze Slovenska. Původních vlastníků České národnosti zde zůstalo málo a většina z nich hospodařila spíše v jižních oblastech nynějších okresů, kam nesahaly Sudety. Přídělové hospodářství se v pozdějších letech podepsalo především v severní části dnešního kraje.

Noví hospodáři neznali zemědělskou problematiku, a tak byla jejich soukromá hospodářství převáděna nejprve do jednotných zemědělských družstev, a později, vzhledem ke špatné ekonomické situaci některých z nich do státních statků. V padesátých letech, začala vznikat malá zemědělská družstva. V místních klimatických a půdních podmínkách se ale zemědělství moc nedařilo. Řada družstev nemohla takto dále existovat. Postupně následovalo slučování malých družstev do větších a jejich přeměna na státní statky. Tím se na dlouhou dobu zničily vlastnické vazby k rodinnému majetku.

Do roku 1989 a krátce poté v hranicích dnešního Libereckého kraje v rozhodující míře hospodařila jednotná zemědělská družstva a státní statky (spíše na severu kraje, kde byly Sudety), v zanedbatelné míře pak soukromí zemědělci.

Počátek 90.let se nesl v duchu nejednotnosti názoru na podobu českého zemědělství. Některá zemědělská družstva a státní statky zanikly, část prošla transformací do dnešní podoby, a část přešla na oprávněné osoby, které se rozhodly podnikat.

Od roku 1991 z poměrně malé části oprávněných osob vznikaly rodinné farmy, hospodařící na menších výměrách zemědělské půdy. Část z nich se přiklonila k ekologickému zemědělství. Počáteční majetek do farem získávali z restitucí a částečně z podpory od státu. Tyto farmy ve svém počátku až na výjimky neměly k dispozici stavby, stroje oprávněných osob, až na výjimky, byly určeny pro velkovýrobní program. (Zpráva o stavu zemědělství, 2003, s.2)

Následující čtyři kapitoly jsou zaměřeny na vývoj zemědělství v jednotlivých okresech Libereckého kraje. Po roce 1990 se začalo rozvíjet ekologické zemědělství.

Některé ekofarmy působí na místě bývalých státních statků a zemědělských družstev, někde vznikly malé rodinné ekofarmy. Ke každému okresu byly vybrány typové farmy pro pozdější hodnocení.

4.1.1 Okres Česká Lípa

Zemědělská výroba v okrese Česká Lípa koncem osmdesátých let byla ustálena ve velkých podnicích. Na půdě hospodařily Státní statky Cvikov a Dubá, a další čtyři velká zemědělská družstva, z nichž největší (Kravaře) již částečně zasahovalo do úrodného kraje Litoměřicka a dva ústředně řízené podniky a to Vojenské lesy a statky a Velkovýkrmy Zákupy (viz fotografická dokumentace, obr.4.), které se v maximální koncentraci zaměřovaly na chov hovězího a vepřového dobytka s vysokou výtěžností masa.

Proces privatizace a restrukturalizace společně s vydáváním restitucí se dotkl všech hospodařících subjektů, což bylo provázeno podstatnou redukcí zemědělské produkce a prudkým snížením jak počtu hospodářských zvířat, tak i objemu obhospodařované plochy zemědělské půdy. (Zpráva o stavu zemědělství, 2003, s.7)

Část zemědělské půdy je neobdělávaná, zejména v severní části okresu v okolí Cvikova, Nového Boru, ale i okolí Zákup. Převážnou část neobdělávané půdy tvoří půda vydaná restituentům a zčásti i půda státní. Stav zemědělských subjektů se podstatně změnil, ale tam kde hospodaření na zemědělské půdě pokračuje, lze sledovat vývoj k lepšímu. Jde především o zvyšování užitkovosti hospodářských zvířat, kvality chovů a celkové produkce.

Po roce 1989 začínají vznikat první soukromé zemědělské podniky. Některé se postupem času změnily na ekologické farmy. V ekologickém zemědělství dominuje jak v kraji tak v celé ČR hospodaření na TTP v horských a podhorských oblastech se zaměřením na údržbu krajiny a chov masného skotu.

Spojené farmy v okrese Česká Lípa

Na Českolipsku má vysoké zastoupení firma Spojené farmy a.s., která vznikla sdružením zemědělských farem, které se zabývají chovem hovězího dobytka

v podhorských oblastech okresů Česká Lípa, Děčín, Cheb, Liberec a Litoměřice (viz tab.3.) za účelem společného odbytu. Spojené farmy dnes patří k největším dodavatelům českých biopotravin do nezávislých prodejen zdravé výživy i obchodních řetězců (Albert, Billa, Hypernova, Interspar, Kaufland, Makro, Tesco) v České republice a na Slovensku. (Internetový zdroj, 22)

Spojené farmy produkují hovězí maso v kvalitě „bio“ - biohovězí, biojehněčí, biokuřecí - na třech farmách v Libereckém kraji je chov kuřat ve zkušebním provozu (údaj se vztahuje srpnu 2008, v této době je na našem trhu k dostání biokuřecí z těchto farem), dále bioobilí a další produkty rostlinné výroby. Na počátku roku 2007 chovaly Spojené farmy převážně skot a ovce, nyní začínají s chovem kuřat a koz. Pro Českolipsko představují Spojené farmy jednoho z největších zaměstnavatelů v tomto okrese. Firma sídlí v Horní Polici a v Nových Zákupech, a obhospodařuje několik bývalých statků a družstev, které dnes slouží jako uzavřený okruh pro ekologický chov skotu - ustájení, zimoviště, výkrmny, a nakonec i vlastní jatka v Lipové u Šluknova. Specializují se především na masný skot a začínají s chovem biokuřat (farma Biochov).

První z farem vznikl Angusland s.r.o. a Biochov s.r.o. v roce 2001, další farmy vznikly odštěpením z těchto farem (PV Cvikov s.r.o., JAGRA spol. s.r.o., Farmy Frýdlant s.r.o., Českolipská zemědělská a.s., Farma Ploučnice a.s., Agrome s.r.o., Zelená farma s.r.o., Pastviny a.s.) a další byly odkoupeny firmami, které už hospodařily ekologicky (Limagro s.r.o., Farma Svitavka s.r.o., Českolipská farma s.r.o., Zelená pastva s.r.o.).

Farmy Angusland a Biochov vznikly jako podnik na půdě, která byla zanedbaná, ležela ladem asi 10 let a byla značně zdevastovaná. V době komunismu byl sektor zemědělství dotován státem a po roce 1989 restituenti na svém majetku nehospodaří a ani jej neudržují. Spojené farmy by chtěly každý rok zrekonstruovat jednu farmu. Rekonstrukce na několika farmách již proběhla (viz fotografická dokumentace, obr.3.). Kromě skotu plemene Aberdeen Angus a Limousine se na farmě chová plemeno Charolais. Tato plemena nejsou původem česká.

Plemeno Aberdeen Angus je masné plemeno skotu původem ze severovýchodního Skotska, je rozšířeno už do celého světa a do České republiky se začalo dovážet po roce 1990. Plemeno je bezrohé, což zajišťuje větší klid ve stádě a vyskytuje se v černé a červené barvě (viz fotografická příloha, obr.20.). Je vhodné pro chov díky své odolnosti, nekonfliktnosti a snadným porodům. Maso plemene Aberdeen Angus je jedinečné vlastností mramorování – ukládání tuku do svaloviny. (Šarapatka a kol., 2005, s.99)

Plemeno Limousne je masné plemeno skotu pocházející ze stejnojmenné oblasti jihozápadní Francie. V České republice se používá ke křížení s Českým strakatým skotem. Má červenou barvu. Plemeno je dlouhověké, plodné a má dobré mateřské schopnosti. (Šarapatka a kol., 2005, s.99)

Plemeno Charolais je masné plemeno skotu pocházející z Francie. Charakteristické je smetanové až bílé zbarvení. Plemeno k nám bylo dovezeno po roce 1990 a využívá se ke křížení. Nevýhodou jsou obtížné porody z důvodu vyšší porodní hmotnosti telat. (Šarapatka a kol., 2005, s.100)

Telení probíhá v polovině ledna až do poloviny dubna a všechna telata vznikají pouze přirozenou plemenitbou. Do října mají telata 200 až 250 kg a prodávají se do výkrmen. Spojené farmy mají vlastní biovýkrmny i biojatka, která pak maso vyváží do zemí EU a také do obchodních řetězců v ČR. Do výkrm se prodávají hlavně býčci, protože rychleji rostou, a jalovičky se nechávají na obnovu stáda.

Od r. 2008 zahájila firma výkrm biokuřat, nyní (léto 2008) jich mají asi 200 kusů a na jaře se jejich počet zvýší.

Kromě farem je v majetku firmy Biochov i ekosad, kde se pěstuje 8 ha třešní a 3 ha švestek. V ekosadu proběhl letos den otevřených dveří, kde si návštěvníci mohli natrhat třešně, poslechnout si povídání včelaře a zakladatele sadu, o biosadu, o zpracování bioproduktů z třešní, ochutnávka třešňovice a pohoštění na grilu. Cílem bylo seznámení pěstitelů s možnostmi ekologického pěstování ovoce a podpora včelařství v sadech zaměřených na bioprodukcí.

a) Farma Angusland, Nové Zákupy

Bývalá velkovýkrmna Zákupy. Chov masného skotu plemene Aberdeen Angus v čisté formě, což je jako genetický zdroj pro ostatní farmy. Na farmě v Nových Zákupích je 120 ks skotu na výkrm (viz fotodokumentace, obr.4.), následuje pak cesta na ekojatka Lipová u Šluknova. Skot zde vykrmují senem v biokvalitě, které musí být po sklizni náležitě označeno a také senází z vlastní výroby.

b) Farma Stvolínky

Na farmě je několik kusů základního stáda, které tvoří genofond pro ekofarmy, jsou zapsáni do plemenné knihy oddělení A. Je to základní genetická jednotka.

c) Biochov, Cvikov

Bývalý státní statek Cvikov. Slouží k ustájení dobytka na zimu a od letošního roku je v jeho prostorech umístěn chov biokuřat (viz fotografická dokumentace, obr.1.). V létě v roce 2008 byla kuřata ještě v budově, ale už mají nachystaný výběh na zelenou travu. Na

jaře 2009 se počet chovaných kuřat zvýšil a České biokuřecí od Spojených farem je už k dostání na Českém trhu. V okolí farmy, nedaleko plicní léčebny Cvikov jsou udržovány biopásy (viz fotografická příloha, obr.2.), což jsou pruhová potravní políčka o šíři 6 až 12 m, umístěné na okraji nebo uvnitř půdních bloků, tedy na registrované orné půdě. Biopás zůstává na půdě celý rok, od jarního výsevu do zaorání na jaře následujícího roku. Registrovaní zemědělci (ne jen ekozemědělci) dostávají za tyto biopásy dotaci od Státního intervenčního fondu (SZIF). Tato platba kompenzuje jak dodatečné náklady spojené s výsevem biopásu, tak ztrátu příjmu z produkce na půdě vyčleněné pro biopás. Kromě významu pro zvěř a ostatní živočichy snižují biopásy erozi půdy a mohou poskytovat útočiště živočichům, kteří působí jako predátoři zemědělských škůdců. (Havlát, 2007, s.2)

d) Agrome, Horní Police

Agrome, farma zaměřená na chov masného skotu, vznikla v roce 1992 na místě bývalého zemědělského družstva. Firma Agrome byla původně zaměřena na rostlinnou výrobu a po r. 2000 výrobu převedli na chov masného skotu v ekologickém režimu, ale nechali si 230 ha orné půdy kterou ekologicky obhospodařují. Vypěstované plodiny se spotřebují pro vlastní účely farmy, a zbytek se prodá.

e) PV Cvikov

Farma (původně státní statek Cvikov) vznikla r. 2000 odštěpením z farmy Angusland, prošla dvouletým přechodným obdobím a v roce 2002 získala certifikát „BIO“. Kromě masného skotu chová farma i ovce a kozy. Farma produkuje biohovězí a biojehněčí.

Tab. 3.: Spojené farmy a jejich rozšíření v jednotlivých okresech v roce 2008
(Internetový zdroj, 22)

Spojené farmy a.s. (sídlo firmy – Praha)	
Okres Česká Lípa	Farma Ploučnice a.s. (Horní Police)
	Agrome s.r.o. (Horní Police)
	Pastviny a.s. (Horní Police)
	Zelená farma s.r.o. (Kozly)
	Biochov s.r.o. (Nové Zákupy)
	Angusland s.r.o. (Nové Zákupy)
	Českolipská zemědělská a.s. (Nové Zákupy)
Okres Liberec	PV-Cvikov s.r.o. (Postřelná, Jablonné v Podještědí)
	JAGRA spol. s.r.o. (Postřelná, Jablonné v Podještědí)
	Farmy Frýdlant a.s. (Krásný Les)
Okres Děčín	Biopotraviny s.r.o. (Velký Šenov)
	Biopark s.r.o. (zpracování masa, Velký Šenov)
	Zemspol s.r.o. (Velký Šenov)
	Verneřický Angus a.s. (Verneřice)
	Děčínská zemědělská a.s. (Verneřice)
Okres Litoměřice	Zelená louka s.r.o. (Levínské Petroviče)
Okres Cheb	PG-Hazlov a.s. (Hazlov)
	Biohovězí s.r.o. (Hazlov)
	Naturland s.r.o. (Nový Kostel)
	Rolnická Skalná s.r.o. (Nový Kostel)
	SPO-ZEM Nový Kostel s.r.o. (Nový Kostel)

farma Probos, Provodín

Rodinná farma Probos Provodín má certifikát „BIO“ od roku 2002, ale manželé Říhovi chovali skot podle podmínek ekozemědělství už dříve, než certifikát dostali. Sami dva obhospodařují 270 ha luk a pastvin, na kterých se pase asi 100 kusů masného plemene skotu, 30 jalovic, které se nechají na obnovu stáda a 3 plemenní býci (Limousine) a telata, která se v říjnu prodají do výkrmny. Reprodukce se uskutečňuje přirozenou plemenitbou.

Objekt farmy byl původně určen k demolici, v roce 1990 měl být zbouraný, celý dům i se stodolou byl zasypán hnojem a skládkou. Říhovi investovali do nové mechanizace, a začali provozovat kovbojský salon s grilováním a občerstvením, ale ten už nefunguje. Nyní se snaží zrekonstruovat statek, ale zatím není tolik financí. Pro

návštěvníky farmy jsou k dispozici jízdy na koni, ale ubytování pro hosty na farmě zatím není.

Paní Říhová říká: „*Největší problém je v tom, že náš skot nakonec končí na běžných jatkách a tím se ztrácí jeho biokvalita. Takže finalizace výrobku je nulová.*“

Hlavní přínos vidí Říhovi v tom, že bydlí uprostřed krásné krajiny. Paní Říhová si myslí, že v Česku chybí i osvěta a reklama na produkty ekologického zemědělství.

Tato rodinná farma má velice příjemné prostředí, zahrada ranče je upravená a je vyvýšená nad okolními pastvinami. Návštěvník může pozorovat pasoucí se koně, krávy i býky. (viz fotografická dokumentace, obr.5., 6.)

4.1.2 Okres Liberec

Liberecký okres je jednou z nejsevernějších oblastí České republiky. Zemědělská činnost zde byla od prvopočátku poznamenána nejen polohou, ale i různorodostí reliéfu terénu. Jizerské a Lužické hory spolu s Ještědským hřebenem obklopují Liberecko ze tří stran. Jih okresu je pak otevřen směrem k Mladoboleslavsku, tedy k úrodnějšímu a teplejšímu kraji. Koncem osmdesátých let v okrese Liberec hospodařil Státní statek Frýdlant v Čechách, který v dnešní době patří firmě Spojené farmy a.s., které se zabývají ekologickým zemědělstvím. Dále na jihu okresu hospodařilo šest jednotných zemědělských družstev. (Zpráva o stavu zemědělství, 2003, s.8)

Počátkem devadesátých let se v okrese provedla prudká restrukturalizace státních statků. Vznikla řada společností, v jejichž vedení byli především bývalí technici statků. Privatizací formou pronájmů byla většina statků odsouzena k zániku.

Zcela jiná situace byla kolem zemědělských družstev, některá z nich prošla transformací již v polovině devadesátých let a zbytek počátkem roku 2000. Družstva se ve většině transformovala na akciové společnosti a svoje zemědělské podnikání přizpůsobila prostředí, ve kterém hospodaří. Struktura chovů a pěstování zemědělských plodin se postupně měnila, až se v současné době stabilizovala.

V současné době se zemědělské podnikání v okrese Liberec stabilizovalo a začíná být patrný i ekonomický růst nejen u větších společností, ale zejména u soukromého sektoru. (Zpráva o stavu zemědělství, 2003, s.8)

Ekofarma Lukava, Jindřichovice pod Smrkem

Ing. Martin Rosenbaum vystudoval VŠ zemědělskou v Českých Budějovicích a po studiu se svým spolužákem se přestěhovali do Jindřichovic pod Smrkem, kde v roce 2003 založili farmu. Certifikát „BIO“ získali už v roce 2005. Ovce ale chovali ekologicky už od prvopočátku. Původně začínali s 30 kusy ovcí, ale nyní se starají 180 kusů ovcí základního stáda.

Úrodnost ve Frýdlantském výběžku je nízká. Ráz místní krajiny je spíše podhorský. Pan Rosenbaum říká: *„Louky a pastviny a tedy chov hospodářských zvířat na pastvě se sem hodí nejvíce. Pěstovat zde plodiny na orné půdě se nevyplatí. Navíc stát dává dotace právě na to, aby se zde zachoval podhorský ráz krajiny a množství luk a pastvin, takže největší příspěvky jsou na pastviny a trvalé travní porosty. Dotace jsou vlastně za to, že tady neoráme.,,*

Pan Rosenbaum sám věří v sílu přírody, žije se svojí rodinou v domku, který si sám s pomocí kamarádů postavil z ekologických materiálů. Na louce kolem domu se pasou ovce (viz fotografická dokumentace, obr. 7.). Z ovčího mléka si doma vyrábí sýr, jogurty který občas prodává i svým známým. Do budoucna by chtěl ke svému domu připojit ubytování a výrobu ovčích sýrů, ale zatím nemá dostatek financí. Pro žáky ZŠ zatím nechystají žádné programy, ale často kolem farmy chodí školní výlety protože Jindřichovice jsou zajímavou vesnicí s možností různých aktivit.

Spojené Farmy - Farma Frýdlant a.s., Krásný Les

Původní Státní statek Frýdlant (viz fotografická dokumentace, obr.10., 11.), se po revoluci se stal majetkem několika soukromých firem, ale žádná z těchto firem nevydržela v zemědělství dlouho podnikat. V roce 2004 statek přešel do vlastnictví Farmy Frýdlant. V té době se zde choval mléčný skot (Holštýnský skot a Český strakatý skot). Těch bylo původně asi 200 kusů. Nyní je farma zaměřena na chov masného skotu (plemena Aberdeen Angus, Limousine a Charolais), nově i na chov ovcí a koz a od roku 2006 má certifikát „BIO“.

Na exkurze na farmu chodí místní školka a škola. Farma chtěla navázat spolupráci s Frýdlantskou střední zemědělskou školou a nabízela jí např. práci pro žáky jako formu praxe, ale setkali se s nezájmem ze strany žáků.

Kozí farma - Dvůr Hlaváč, Černousy – Ves

Původně lenní statek Ves, jeho dějiny v písemných pramenech sahají až do 14 století, sloh ve kterém byl statek vystavěn odpovídá renesanci a baroku.

Po vzniku první republiky koupil zdejší dvůr ing. Vojtěch Hlaváč a nechal ho honosně opravit. Za socialismu byl užívaný, ovšem zcela neudržovaný objekt zdevastován. Po listopadu 1989 patří dvůr původním majitelům, kteří ho na vlastní náklady přetvořili do nynější podoby (viz fotografická dokumentace, obr.12.). Paní Ondřejíková se ve Dvoře Hlaváč narodila, a po navrácení se rozhodla se svým synem statek zrekonstruovat, a vybudovat zde kozí farmu. (Internetový zdroj, 6)

Na farmě se nachází 49 koz a 3 kozli. Koz plemene Koza hnědá krátkosrstá (viz fotografická dokumentace, obr.14.) je málo, v České republice jen asi 500 ks, protože mají málo mléka i masa. Mléko těchto koz je ale velice kvalitní, bez typického kozího aroma. Kozy hnědé krátkosrsté patří mezi Česká plemena a je v současné době zařazena do tzv. národního genetického zdroje. Dále je na farmě 14 krav, jeden plemenný býk, 3 koně a jeden pony, sloužící spíše pro zábavu návštěvníků. Certifikát „BIO“ vlastní farma už od roku 1994.

Dvůr Hlaváč je ideálním objektem pro rodinnou rekreaci. Ubytovací kapacita je 12 osob. Návštěvníci naleznou ve dvoře i malé zemědělské muzeum, mlékárnu s výrobou kozího sýra (viz fotografická dokumentace, obr.13.), možnost jízdy na koni. Ve společenské místnosti si návštěvníci mohou zahrát kulečnick či pink-pong. Do budoucna by na farmě měla být pro hosty k dispozici sauna s bazénem. Farma se snaží maximálně využít svého potenciálu pro rozvoj ekoagrotistiky.

Sad v přechodném období Čtveřín

Sad je zatím v přechodném období, potrvá tedy ještě více než rok, než dostane certifikát „BIO“. Nyní už se ale na více než 5 ha sadu pěstují bez chemie hrušky a jablka. (viz fotografická dokumentace, obr. 8.) V sadu pracuje celá rodina Kopalových. Jablka prodávají do velkoobchodů, také do školních jídelen.

4.1.3 Okres Jablonec nad Nisou

Nejobtížnější oblastí pro zemědělskou výrobu v Libereckém kraji je bezesporu okres Jablonec nad Nisou. Zemědělci zde musí hospodařit ve velice těžkých podmínkách podhůří Jizerských hor a Krkonoš a jejich podnikání zasahuje na jihu okresu i do oblastí Českého ráje. Podmínky pro zemědělskou výrobu tuto oblast předem předurčují i ke způsobu hospodaření, kde by měl převládat chov hospodářských zvířat pastevním způsobem. (Zpráva o stavu zemědělství, 2003, s.9)

Zemědělská půda nezatížená ekologickými problémy při nízké průmyslové koncentraci je ideální pro menší hospodářství. Přesto zde koncem osmdesátých let působila především velká jednotná zemědělská družstva. Soukromých zemědělců zde bylo poskrovnu, ale hospodařili a přetrvávali i do pozdějších let.

Z původních velkých družstev zůstala prakticky pouze jedna společnost, dále vzniklo několik společností s.r.o. namísto původních JZD, ale ve zmenšené míře, a ostatní půda byla vydána zpět původním vlastníkům nebo přidělcům, členům družstev, kteří s větší či menší úspěšností na ní hospodaří dodnes. Snahou zemědělců a ostatních vlastníků je tyto plochy postupně zalesnit a dotvořit tak příznivý ráz krajiny. (Zpráva o stavu zemědělství, 2003, s.9)

Farma Filoun, Plavy

Josef Šourek začal soukromě hospodařit už v roce 1991. Tehdy šlo o výkrm masného skotu, ale později se rozhodl pro mléčný skot (Holštýnský skot). Když začaly být problémy s placením od mlékárny za mléko, rozhodl se r. 1994 nechat na farmě vystavět malou mlékárnu. Hospodářství představuje typický příklad rodinné farmy. Na farmě pracují manželé Šourkovi, dva jejich synové a jeden další rodinný příslušník. Za zemědělskou produkci odpovídá Josef Šourek starší, jeho manželka má na starosti zpracování mléka, tj. chod mlékárny a výrobu biopotravin.

Veškerá produkce mléka je zpracována na farmě ve vlastní mlékárně na výrobky jako jsou měkké přírodní sýry, tvrdý sýr, tvaroh, máslo a podmásli. Klientelu pro odbyt mléčných výrobků zkraje tvořily domov důchodců, závodní jídelna a prodejny potravin v okolí. Od počátku byl však kladen velký důraz na prodej ze dvora.

To že při výrobě v malé mlékárně nebylo používáno konzervantů ani jiných chemických látek, vedlo k nápadu zařadit farmu i zpracovnu do systému ekologického zemědělství.

Filounské máslo bylo v rámci soutěže Česká biopotravina roku 2003 oceněno čestným uznáním odborné poroty. Pan Šourek je držitelem ocenění „Bartákův hrnec“ pro nejlepšího ekofarmáře roku 2002, farmu navštívil i prezident Václav Klaus. Farma se umístila v soutěži Farma roku 2007 na 1.místě. (Internetový zdroj, 9)

Farma nabízí celoroční ubytování. K dispozici je kompletně vybavená kuchyň s jídelnou a krbovým koutem. Na pozemcích farmy je lyžařský vleč v délce 500m, který je dalším lákadlem pro návštěvníky farmy. Ubytování na farmě mají možnost slevy a komfort odjezdu a příjezdu k objektu na lyžích. V okolí farmy je vhodný terén pro běžecké lyžování i pro pěší a cykloturistiku.

Výletní areál a kozí farma Pěnčín

Farma byla původně od druhé poloviny 19. stol. sklárnou. Po druhé světové válce byla sklárna uzavřena. V 60. letech 20. stol. na tomto místě byl vystavěn závod na chov skotu. Se změnou politického systému začaly budovy chátrat a až v roce 1997 byly budovy odkoupeny a zrekonstruovány. Byla obnovena sklářská výroba a v části budov byl chován masný skot. V letech 1998 - 2002 došlo k postupné modernizaci a obnově celého areálu a v roce 2004 byla farma otevřena i pro turisty.

Návštěvníci si zde mohou prohlédnout výrobu skleněných perlí v brusírně, navštívit kozí farmu a ochutnat její produkty (vše s výkladem průvodce). Dále je na farmě možnost občerstvení v restauraci, nákup skleněných a upomínkových předmětů v prodejně, možnost jízdy vláčkem, prohlédnutí expozice zemědělských strojů.

Na farmě je chováno plemeno Koza bílá krátkosrstá a Koza hnědá krátkosrstá. Obě jsou to česká plemena. Jako zajímavost kozy Búrské původem z Afriky, určené na maso. Toto plemeno bylo vyšlechtěno v jižní Africe z místních koz. Výhodou je dobré osvalení a vysoká výtěžnost masa, nenáročnost na druhy krmiva a dobrá plodnost. Dále se na farmě chová masný skot, koně, perličky, kachny, husy, ovce a prasata. (Internetový zdroj, 17)

Farma je ideálním místem pro školní výlet, spíše pro 1. stupeň základních škol a pro školky. Děti zde uvidí přirozený chov hospodářských zvířat, zpracování kozího mléka s možností ochutnávky.

Ekofarma p. Macháčka, Huntířov u Železného Brodu

Farma je nová, certifikát „BIO“ vlastní od roku 2006. Pan Macháček se o ekozemědělství zajímal už na vysoké škole zemědělské a hned po škole začal hospodařit na ploše 5,3 ha. Chová malé stádo ovcí a koz, dále pěstuje na farmě zeleninu v bio kvalitě, kterou prodává lidem z okolí, ale i do obchodů s biopotravinami.

4.1.4 Okres Semily

Okres Semily je severovýchodním cípem Libereckého kraje. Ze severní strany je vymezen pohořím Krkonoš a západními Krkonošemi. Významný je Kozákovský a Táborský hřeben. Jižní část okresu tvoří rozsáhlá krajinná oblast Českého ráje. Geografická poloha tak jako na Jablonecku vytváří i podmínky pro zemědělskou činnost, zaměřenou především na chov skotu pastevním způsobem.

Zemědělské hospodaření na okrese zajišťovala převážně družstva, i když zde byla tradičně silná komunita soukromě hospodařících rolníků. Nutno konstatovat, že transformace družstev proběhla v devadesátých letech velice nenásilnou formou a téměř neovlivnila stav hospodářského zvířectva, ani rozloha obdělávané půdy nepoklesla jako v ostatních okresech Libereckého kraje. Je zřejmé, že tradice zemědělské výroby původních vlastníků má významný podíl na celkově dobrém stavu obdělávání zemědělské půdy. (Zpráva o stavu zemědělství, 2003, s.10)

Tradiční zemědělskou výrobou okresu je chov skotu převážně s mléčnou produkcí. V poslední době se stejně jako na ostatních okresech rozvíjí chov ovcí. Celkový ráz krajiny, bezkonkurenčně nejlépe ošetřované v celém Libereckém kraji, je příjemný na pohled a díky zemědělskému podnikání je srovnatelný s podobnými oblastmi západní Evropy. (Zpráva o stavu zemědělství, 2003, s.10)

Dvůr Borčice, Všeň

Koňská farma Borčice (viz fotografická dokumentace, obr.15.) leží na pokraji Chráněné krajinné oblasti Český ráj. Je umístěna asi 7 km od dálnice Praha-Liberec, 78 km

od Prahy. Její pozemky (71 ha) tvoří uzavřený okruh okolo usedlosti. Farma Borčice, jejíž příjmy jsou především za služby v agroturistice, má proto až 80 % všech klientů z Prahy.

První zmínky o existenci Dvora Borčice lze vystopovat už v 15. století. Bývalá ves Borčice zašla, ale její jméno ještě předtím přešlo na blízký dvůr, který se v 15. století nazýval Hvozdec, později, do 17 století Hvězdecko a teprve od třicetileté války Borčice.

Jedním z jeho majitelů byl i uznávaný šlechtitel a rostlinným fyziologem Václav Souček. V roce 1948, po únorovém komunistickém puči, byl statek vyvlastněn státem. Usedlost převzalo tehdejší JZD Všeň. (Bachová a kol., 2005)

Vlastní dvůr v Borčicích zůstal dlouhých dvacet let opuštěn a pochopitelně nezadržitelně chátral. Až v sedmdesátých letech byl při místní organizaci SSM (Socialistickém svazu mládeže) založen jezdecký klub, jehož potřebám Dvůr Borčice vyhovoval. Teprve tehdy byly provedeny nejnnutnější opravy stájí a některých střech.

Po roce 1989, po přijetí restitučního zákona požádala dcera ing. Josefa a Anny Součkových - ing. Jana Lyerová o vydání usedlosti Dvora Borčice.

Tehdy v něm bylo ustájeno 20 koní. Zemědělské družstvo je restituentce vydalo jako část náhrad. Protože restituentka je nadšenou chovatelkou koní, rozhodla se se svým manželem (rovněž zemědělským inženýrem a doktorem přírodních věd) a se synem Danem dál chov koní rozvíjet. Koně se v Borčickém dvoře stali součástí procesu rekreace a moderně chápané agroturistiky. Pochopitelně, že k tomu výrazně napomáhá poloha dvora nedaleko CHKO Český ráj.

V současné době má farma 40 koní, krytou jízďárnu, reprezentační klubovnu, ubytování pro hosty, moderní kanalizaci, sociální zařízení, vlastní čističku odpadních vod a je vybavena všemi potřebnými zemědělskými stroji. Pozemky (70 ha) jsou plně využity pro chov koní. V létě se v Borčicích v rámci dětské rekreace pořádá jezdecká škola s možností ubytování hostů v útulných chatkách (viz fotografická dokumentace, obr. 16.) nebo i stanech. Tyto aktivity mají už dnes svou tradici i řadu stálých účastníků. Za léto se na jezdeckých táborech vystřídá až 290 dětí. Tábory se pořádají už od roku 1992.

Na exkurze do Dvora Borčice chodí školy a školky z okolí a děti se mohou zdarma svézt. Každoročně se poslední sobotu v květnu pořádá den koní, kam se sjíždí milovníci koní, exkurze ze zahraničí i učiliště z Kladruhu. Program doplňují jízdy zdarma. V červnu se na farmě ubytovávají školní výlety.

Příležitostně jsou koně využíváni k hipoterapii (léčba jízdou na koni a kontaktem se zvířetem).

Farma provozuje jezdecký klub (viz fotodokumentace, obr.17., 18.), ve kterém je zaregistrováno asi 25 členů, většinou z okolí. Členy klubu jsou většinou jen děvčata a na farmě tráví celý svůj volný čas. Po vyučování, o víkendech i o prázdninách přijíždí a tady se starají o koně, i o celkovou údržbu farmy, výběhů, stájí, doplňují koním vodu na pastvě, v létě pomáhají s provozem a organizací jezdeckých táborů a za to si pak mohou zajezdit na koni.

Na farmě je možné pořádat podnikové prezentace, konference s jízdou na koni pro návštěvníky i soukromé akce.

Ekofarma u Kotyků - Roztoky u Jilemnice

Soukromá farma se na 35 ha zemědělské půdy zabývá chovem ovcí, masného skotu a prasat. Agroturistika a ubytování je zařízení pro 10 návštěvníků. K dispozici je vlastní sociální zařízení, kuchyňka a televize. Při vlastním vaření je možné odebírat produkty farmy. Farma nabízí i možnost projížděk na koni (viz fotodokumentace, obr. 19.), či bryčkou a lze si zapůjčit horská kola.

Jezdí sem převážně rodiny s dětmi. Kotykovi vědí, jak mají děti návštěvníků zabavit a vymýšlejí pro ně různé hry. Děti mohou spát se zvířaty ve stáji a z toho mají největší zážitky. Většina rodin jsou stálými zákazníky, jezdí každoročně.

Manželé Kotykovi získali usedlost i půdu v restituci v roce 1992. Ekologický provoz zahájili až roku 1997. Jaroslava se stará o administrativu a finance a péči o zvířata nechává na manželovi. Jelikož se nechtěli zadlužit, představovali statek postupně. Do začátku jim pomohly internetové stránky, které měli v roce 2003 jako jedni z prvních farmářů zaměřených na agroturistiku.

Do budoucna by Kotykovi chtěli rozšířit služby spojené s agroturistikou, ale farmu rozšiřovat nehodlají, spíše jen vylepšit ubytovací prostory a rozšířit nabídku aktivit pro návštěvníky.

Ekofarma Horní Branná

Paní Hana Řehořková se svým manželem vlastní ekofarmu a ubytování v Horní Branné. Dále se v rámci svazu PRO-BIO věnuje poradenské činnosti a osvětě mezi

mládeží. Paní Řehořková je správkyní a poradcem regionálního centra PRO-BIO Krkonoše a Podkrkonoší.

Farma začínala v roce 1991 na 40 arech půdy. Dnes obhospodařují celkem 60 ha. Zaměřili se na chov dojníc a začali uvažovat o přechodu na ekologické zemědělství. V roce 2008 obdrželi certifikát „BIO“. Mléko ale bohužel končí v konvenční mlékárně, protože se biomlékárnám (Olomouc) nevyplatí jezdit tak daleko.

Na farmě je možné si pronajmout celý dům s kuchyní, jídelnou, a 5 ložnicemi. Vhodný pro větší skupinu lidí.

Řehořkovi se cítí na okraji společnosti, i když jsou oba s manželem vysokoškolsky vzdělaní, tak místní obyvatelé jsou většinou z Vrchlabí z města a staví si tady nové domy a zemědělce ve svém okolí nevítají.

Rodinná Farma Lomy – Semily

Farma má certifikát „BIO“ od roku 2007. Pěstují byliny (viz fotografická dokumentace, obr.21.), jablka a chovají krávy (Aberdeen Angus) a koně. Byliny, které dále putují do firmy Sonnentorr (produkuje čaje a koření v biokvalitě), pěstují jako jediní v kraji. Ubytování na farmě bude zprovozněno v roce 2009.

Farma HUCUL, Vítkovice v Krkonoších

Historie farmy začala už v roce 1979, kdy přišla na Janovu horu skupina brigádníků z Českého svazu ochránců přírody a začali pracovat na objektu, který sloužil dříve jako teletník. Do opravených stájí přišli v roce 1980 první koně, kteří byli určeni na využití při letních brigádnických táborech. První skupina koní byla směs různých plemen ale postupně se začali na farmu dokupovat huculští koně. Postupně se z malého stáda stal uznávaný chov huculských koní, který sezónně čítá, podle narozených hříbat až 70 kusů koní. (Internetový zdroj, 10)

Horská Farma Hucul se nachází v úbočí svahu Janovy hory, v obci Vítkovice v západní části Krkonoš. Na 300 hektarech pastvin, jež sahají až do nadmořské výšky 1100 metrů, se pase stádo huculských koní, které se počtem i kvalitou chovných klisen a hřebců řadí mezi nejlepší chovy huculských koní v České republice. Stádo na Janově hoře tvoří

dvacet čtyři chovných huculských klisen, čtyři plemenní hřebci, valaši a hříbata do tří let. (Internetový zdroj, 10)

Koně jsou celoročně odchováni přirozeným pastevním, stádovým odchovem, jen ve velmi nepříznivých podmínkách jsou v zimě zaháněni na noc do stájí. Mezi služby, které Farma Hucul svým návštěvníkům nabízí, patří výuka jízdy na koni, vyjížděky do terénu, dětské tábory, ubytování a posezení v roubené hospůdce.

Plemeno Highland (Skotský náhorní skot), které se na farmě chová patří k původním nejstarším plemenům ve Skotsku. Díky konzervatismu tamních chovatelů nebyla ovlivňována moderními šlechtitelskými postupy a zachovala si svůj charakteristický vzhled.

Charakteristickým znakem plemene je dlouhá splývavá hustá srst umožňující bezproblémové přežití za vlhkých a chladných podmínek. Základní barevná varianta je hnědá. Typickým znakem je též dlouhá splývající srst na hlavě, překrývající oči. Všechny varianty mají výrazně dlouhé rohy lyrovitého tvaru, rozpětí u býků dosahuje i 130 cm. Jedná se o plemeno robustní, malého tělesného rámce s krátkými končetinami. Pro svoji otužilost, pevnou konstituci, výborné pastevní a mateřské schopnosti a působivý zevnějšek si tato plemena získala v posledních letech velkou popularitu v celé Evropě. (Šarapatka a kol., 2005, s.97)

I v horských podmínkách Krkonoš probíhá zimování bez potřeby přístřešku, při zvláště nepříznivém počasí se stádo uchyluje do závětří okraje lesa.

To vše předurčuje toto plemeno jako alternativu pro podnikání rodinných farem v turisticky atraktivních územích českého venkova. Malá časová náročnost umožňuje kombinaci zemědělství s jinou podnikatelskou činností. Návštěvníci farmy mají možnost sledovat život volně se pasoucích zvířat, případně pomoci s jednoduchými pracemi při krmení nebo sklizni sena. Vše je umocněno líbivým exteriérem plemene, pohled na dlouhosrstá a dlouhorohá zvířata patří často pro návštěvníky farmy k nezapomenutelným zážitkům.

Rodina Karbusických provozuje na farmě hospodu, kde můžete ochutnat maso z tohoto druhu skotu. Stádo ekologicky chovaných koz je na farmě chováno pro radost návštěvníků.

5 MOŽNOSTI EKOFAREM V LIBERECKÉM KRAJI

Pro úspěšný rozvoj ekologického zemědělství v Libereckém kraji je důležité zkvalitnit informační systém, který je nutný k prohloubení účelné spolupráce výzkumných ústavů, škol, institucí a praxe. Základní výzkum v oblasti ekologického zemědělství má multidisciplinární charakter a musí být zaměřen na současné problémy týkající se jak zemědělské prvovýroby, tak i potravinářského průmyslu v úzké vazbě na oblast zdravotnictví a ochrany životního prostředí. Farmy mohou účinně spolupracovat se zdravotnickými zařízeními a zajistit jejich klientům možnosti terapií s využitím zvířat, např. hipoterapii. Spoluprací se stravovacími zařízeními by bylo možné rozšířit trh s místními biopotravinami. Některé školní jídelny v České republice už pravidelně zařazují biopotraviny do jídelníčku.

Další možností, jak by bylo možné využít ekologické zemědělství a více ho přiblížit lidem je vytvoření komunity Camphill. Jedná se o soužití postižených a zdravých lidí pod jednou střechou, umožňující vést zde plnohodnotný život. Komunity Camphill vznikly původně ze škol pro mentálně postižené děti. První z komunit vznikla v roce 1940 (zakladatel Karl Konig) ve Skotském Aberdeenu a dnes jsou tyto komunity rozšířeny do 20 zemí (včetně České republiky). V České republice se jedná o Camphill v Českých Kopistech (nedaleko Terezína), který vznikl v roce 1999. Komunity jsou vedeny podle zásad antroposofie (Rudolf Steiner), a provozují a živí se ekologickým (konkrétně biodynamickým) zemědělstvím.

Podstatný význam má osvětová činnost a účinná propagace s cílem ovlivňovat stravovací návyky obyvatelstva. Vyžaduje také úpravu výchovně vzdělávacího systému, který by měl vhodně reagovat přípravou odborníků i pro tuto oblast zemědělství.

Rozvoj ekologického zemědělství v kraji by navíc přinesl zvýšení zaměstnanosti a zároveň by řešilo problém vyklidňování venkova. Ekologické zemědělství vyžaduje totiž značný podíl lidské ruční práce. K tvorbě nových pracovních příležitostí může přispět rovněž rozvoj ekoagroturistiky, zřízení nových výroben na prodej přímo na farmě a další.

Služby které farmy nabízejí je potřeba rozšířit a vhodným způsobem je propagovat a zajistit tak aby se ekoagroturistika dostala do povědomí veřejnosti.

Problémem ekologických zemědělců v Libereckém kraji chovajících krávy bez tržní produkce mléka, tedy na maso, je nedostupnost ekojatek. Jediná ekojatka v kraji jsou v Lipové u Děčína (Bioland s.r.o.), která jsou už kapacitně vyčerpána díky dodávce např. od Spojených farem s.r.o. Další farmáři, nejen z okresu Česká Lípa, ale z celého

Libereckého kraje mají problémy s odbytem, proto nechávají svůj dobytek odvážet na konvenční jatka a tím tedy jejich práce ztrácí smysl a maso poražených zvířat ztrácí „BIO“ označení. Vytváří se proto i vlastní přímý prodej „ze dvora“.

V kraji, kde je neúroda, narůstá trvalých travních porostů a narůstá ekologicky obhospodařovaná půda, agroturistika a hlavně péče o krajinu. Agroturistika může pro farmu přinést zajímavý příjem. Využívání orné půdy k pěstování plodin je jen výjimečné, většinou pokrývá vlastní spotřebu farmy - krmivo pro zvířata, podestýlka atd. Jen několik farem pěstuje plodiny na prodej, nebo k dalšímu zpracování.

Nepříznivé podmínky pro zemědělství má velká část Libereckého kraje, proto je nejčastější možností v zemědělství chov krav bez tržní produkce mléka, jen několik málo farem chová krávy, nebo kozy na mléko a ještě méně jich vyrábí potraviny, které by bylo možno nabídnout zákazníkům přímo na farmě. Většina zemědělských podniků v ekologickém zemědělství zaměřených na údržbu krajiny v horských a podhorských oblastech hospodařících na TTP s využitím chovu krav bez tržní produkce mléka nemá v plánu vytvořit vlastní zpracovnu a prodávat biovýrobky z vlastní farmy přímo na místě. Tlak spotřebitelů je zatím nízký, i když se postupně zvyšuje.

Produkty ekologického zemědělství málo ovlivňují trh. Vlivem poptávky pomalu stoupá i nabídka. Podíl orné půdy na ekologicky obhospodařované půdě se postupně i když jen málo, zvyšuje. Velikou příležitostí v Libereckém kraji je podpora vyššího zájmu spotřebitelů o ekologické produkty a aktivity na ekofarmách.

Ekologické zemědělství zatím nenabízí spotřebitelům dostatečné množství kvalitních domácích biopotravin. I přes veškeré snahy většiny aktérů v ekologickém zemědělství zapojených nejsou biopotraviny na běžném trhu dostupné v širokém sortimentu a znalost spotřebitelů o ekologickém zemědělství a biopotravinách je stále ještě malá.

Pozitivem pro obecnou propagaci EZ je stálá přízeň médií, laiků a spotřebitelské veřejnosti. Na farmách se dobře osvědčilo pořádat Dny otevřených dveří, ochutnávky biopotravin z vlastní farmy, vydávání letáků, reprezentace na jarmarcích, veletrzích, vlastní propagace na internetových stránkách.

Perspektiva dalšího vývoje EZ v Libereckém kraji je dobrá. Ekologických farem v kraji stále přibývá. Z pohledu trhu se zvyšuje i zájem spotřebitelů, což motivuje zemědělce ke zvýšení produkce. Hlavním úkolem do budoucna je rozšíření hospodaření na orné půdě a posílení trhu s bioprodukty. Jde tedy hlavně o zkvalitnění struktury produkce a zvyšování zájmu mezi spotřebiteli.

6 POROVNÁNÍ VYBRANÝCH EKOLOGICKÝCH FAREM V LIBERECKÉM KRAJI

Mezi farmami je značný rozdíl z pohledu vztahu majitele k farmě, i podle způsobu nabytí majetku. Je rozdíl mezi rodinnou farmou jakou je např. Kozí farma Pěňčín, Dvůr Hlaváč, nebo farma Filoun, a velkou farmou jako jsou spolupracující farmy Spojených farem, nebo Zemex Rokytnice nad Jizerou.

Dvůr Hlaváč získala jeho majitelka v restituci. V té době byl ve zdevastovaném stavu. Paní Ondřejíková s její syn statek společnými silami zrekonstruovali a zřídili v něm i přes mnoho překážek malou mlékárnu a sýrárnu.

Farmu Filoun získal majitel roku 1991 v restituci a některé pozemky později privatizací. Po třech letech podnikání a problémů s neplacením od mlékáren se rozhodl vybudovat si vlastní mlékárnu a sýrárnu. Na farmě pracuje celkem 6 příslušníků rodiny.

Kozí farma Pěňčín vznikla rozšířením původní výroby tradičního skla. Později v areálu sklárny vznikla restaurace s jehněčímí a kůzlečímí specialitami. Nakonec majitel nakoupil půdu a první kozy a ovce a přihlásil do systému ekologického zemědělství. V areálu vybudoval mlékárnu a malý obchod a začal prodávat kozí produkty. Zpočátku byly produkty k dostání jen na farmě, dnes už i v obchodech se zdravou výživou v okolních městech. Areál farmy a sklárny je cílem mnoha turistů.

Tyto farmy, i když každá vznikla a začala hospodařit jiným způsobem spojuje to, že to jsou rodinné farmy, které přímo ve svém areálu zpracovávají mléko, jsou zaměřeny na agroturistiku a mají svým návštěvníkům co nabídnout – pohled na pasoucí se stádo, přednášku o chovaných zvířatech, ochutnávku a zakoupení produktů farmy, ubytování a další. Jejich majitelé mají osobní vztah k místu podnikání i k okolní krajině. Majetek se většinou dědí z otce na syna a zůstává v rodině.

Spojené farmy je název pro sdružení mnoha farem v pásu od Liberce k Litoměřicím, a dále na Chebsku, zaměřených převážně na chov masného skotu. Spojené farmy reprezentuje několik bývalých statků a družstev, které dnes slouží jako uzavřený okruh pro ekologický chov skotu - ustájení, zimoviště, výkrmny a jatka. Jednotlivé farmy spolupracují, navzájem si vypomáhají a mají společný odbyt. Z pohledu agroturistiky nemají zatím značný význam, na těchto farmách není možnost ubytování ani nákupu biopotravin. Stáda se pasou na rozsáhlých pastvinách, mnohdy ani ne u budovy farmy,

protože ta představuje pouze zimoviště pro skot. Farmy nejsou rodinného typu, mají několik zaměstnanců.

Další podobnou farmou je firma Zemex v Rokytnici nad Jizerou. Farma chová hlavně mléčný i masný skot, rozlohou (přes 600 ha) se řadí k větším farmám. Syrové mléko se vozí do mlékárny (Poděbrady), na farmě se nezpracovává. Ubytování je na farmě možné asi pro 35 lidí, což využívají hlavně školy v zimním období (lyžařské zájezdy apod.).

Tyto ekofarmy jsou zaměřeny hlavně na produkci. Majitelé nemají k farmám osobní vztah a na farmách nebydlí. Vzhledem k rozsáhlosti stád není možný jakýkoliv osobní vztah ke zvířatům. Farmy se nedědí z otce na syna, jako je to u rodinných farem. Tyto farmy mohou sice poskytovat ubytování, ale nejsou zaměřené na ekoagroturistiku jako farmy rodinné.

7 ZAMĚŘENÍ EKOFAREM V LIBERECKÉM KRAJI V POROVNÁNÍ S PARDUBICKÝM KRAJEM

Počty ekologických podniků jsou v jednotlivých krajích různé a jsou nerovnoměrně rozmístěny v krajích České republiky.

Největší zastoupení ekologických podniků mají tradičně horské a podhorské oblasti. Vzhledem k tomu, že v těchto oblastech je tradičním odvětvím chov hospodářských zvířat pastevním způsobem, přímo se nabízí přihlásit tyto pozemky do systému ekologického zemědělství.

Více než třetina ekozemědělců hospodaří na Moravě s nejsilnějším zastoupením ve Zlínském a Olomouckém kraji. V Olomouckém kraji byl rozvoj ekologického zemědělství rychlejší díky časnějšímu vzniku regionální pracovní skupiny, která pomohla při rozvoji v oblasti ekologického zemědělství. V Čechách je ekologické zemědělství nejvíce rozvinuto na severozápadě, tedy zejména v Karlovarském kraji, kde je nejvyšší počet ekofarek v ČR. To může být důsledkem jak rozvinutého cestovního ruchu v Karlovarském kraji, tak i podhorským rázem kraje. Značnou část kraje navíc zaujímá CHKO Slavkovský les, což také vyžaduje šetrné obhospodařování.

Naopak nízké zastoupení najdeme ve Středočeském, Pardubickém kraji a kraji Vysočina, kde se nacházejí silné produkční oblasti na orné půdě, a pro místní podnikatele není tolik lákavé zařazovat své pozemky do systému ekologického zemědělství.

Pardubický kraj má po Praze nejnižší podíl ekologické plochy z krajů České republiky. Přitom podíl zemědělské a hlavně úrodné orné půdy je daleko vyšší než v Libereckém kraji. (viz Tab.4) Pardubický kraj má k zemědělství daleko příhodnější klimatické podmínky než Liberecký kraj. Nejprůzračnější podmínky pro zemědělství v tomto kraji a zároveň nejvýznamnější zemědělskou oblastí je Polabí.

Liberecký kraj patří podílem ekologicky obhospodařované plochy k lepšímu průměru. Liberecký kraj má více srážek a nižší průměrnou roční teplotu než Pardubický kraj, hlavně na hornatém území tohoto kraje. Proto se zde pěstují méně náročné plodiny a zemědělství se soustřeďuje hlavně na živočišnou výrobu.

Výměra ploch v ekologickém zemědělství v porovnávaných krajích je také překvapující. Liberecký kraj je po Praze rozlohou (3163 km²) nejmenší kraj v České republice. Pardubický kraj je větší (4519 km²). Přesto je v Libereckém kraji více ekologicky obhospodařované půdy než v Pardubickém kraji. V Libereckém kraji bylo

v roce 2007 ekologicky obhospodařováno 17,7 % (viz Tab.3.) z celkové zemědělské půdy, zatímco v Pardubickém kraji jen 1,8 % (viz Tab.4) z celkové zemědělské půdy. (Internetový zdroj, 1) Největší zastoupení na ekologicky obhospodařované ploše mají travní porosty, v Libereckém kraji 19 948,8 ha, v Pardubickém kraji 3 436,4 ha. (viz Tab.4.) Orná půda zaujímá daleko menší plochu v obou krajích, v Libereckém kraji 569,8 ha, v Pardubickém kraji 448,9 ha (viz Tab.4.).

Do budoucna se ale očekává nárůst orné půdy i trvalých kultur (např. sadů) v systému ekologického zemědělství. Už od roku 2000 je tento nárůst patrný a bude se nejspíš stále zvyšovat. (Internetový zdroj, 14)

Tab.4.: Porovnání Libereckého a Pardubického kraje s Českou republikou ve vybraných ukazatelích ekologického zemědělství pro rok 2008

(Internetový zdroj, 15, 16)

Ukazatel / Kraj	Liberecký	Pardubický	Česká republika
Počet ekofarem	123	56	1946
Výměra zemědělské půdy v EZ (ha)	25 685	5 465	341 632
Výměra orné půdy v EZ (ha)	891,5	752,7	35 178
Výměra trvalých travních porostů (ha)	23 609	4 937,5	281 596
Podíl EZ na celkové výměře zemědělské půdy v ČR (%)	7,7	1,8	8,04
Podíl EZ na celkové výměře zemědělské půdy v kraji (%)	17,7	1,8	8,04

7.1 Liberecký kraj

V Libereckém kraji hospodaří ekologicky k 31.12.2008 podle tabulek Mze (Internetový zdroj, 16) 123 ekologických zemědělců.

Většina (74) z nich využívá služeb kontrolní organizace KEZ, dalších 31 kontrolní organizaci Biokont a 14 Abcert. Kontrolní organizace KEZ je nejvyužívanější proto, že je v České republice nejstarší z kontrolních organizací (byla založena v roce 1999).

Více než polovina farem chová skot bez tržní produkce mléka. Mléčný skot se chová pouze na třech ekofarmách v Libereckém kraji a těmi jsou farma Filoun v Plavech, Zemex, spol s.r.o. Rokytnice nad Jizerou a Krakonošův Ranč - Poniklá. Chovat mléčný skot

v ekologickém zemědělství je daleko náročnější než chovat skot bez tržní produkce mléka, tady na maso.

Hlavní překážkou pro chov mléčného skotu je dodržení přísných hygienických požadavků při skladování a zpracování mléka. Obtížná je také výživa dojníc, přičemž ekologický zemědělec musí spoléhat zejména na vlastní krmiva. Větší požadavky jsou kladeny i na ustájení a na umožnění výběhu i v zimě. Vzhledem k podmínkám chovu v ekologickém zemědělství, jako je například možnost výběhu na čerstvou louku, je dosti složité ke každému dojení, což bývá obvykle dvakrát denně, krávy svolávat. Farmáři, kteří chovají mléčný skot se ale shodují na tom, že krávy už samy poznají dobu dojení a samy se k tomuto úkonu shromažďují.

Druhým nejčastěji chovaným zvířetem je ovce. Ovce jsou ve všech případech v Libereckém kraji chovány na maso. Dále koně, kteří jsou chováni pro agroturistické účely a na 14 farmách kozy.

Kozí mléko zpracovává v Libereckém kraji např. farma Pěnčín a Dvůr Hlaváč. Překážkami pro zpracování kozího mléka jsou hlavně hygienické požadavky. Pro zpracování mléka je nutné na farmě vybudovat malou mlékárnu, která ale musí splňovat požadavky jako mlékárna velká, musí mít několik místností apod. V České republice totiž veterinární správa nerozlišuje velký a malý provoz. Přitom v zahraničí, např. v Rakousku a v Itálii stačí při domácím zpracování sýra jen jedna místnost, protože malé rodinné farmy mají výjimku.

Drůbež a prasata jsou chovány jen výjimečně, například farmy Biochov a Agrome začínají s chovem drůbeže.

Souběh ekologického a konvenčního zemědělství se stává spíše výjimkou. V Libereckém kraji se nachází pouze jeden ekozemědělec (Ing. Pražáková, farma Lomy, Semily) pěstující zeleninu a byliny (viz fotografická dokumentace, obr.21.). Ani v přechodném období se nenachází žádná další půda pro pěstování zeleniny a bylin. Ovocné sady v ekologickém zemědělství mají celkem 3 ekofarmáři, o celkové výměře 35,26 ha, ale tato situace by se měla zlepšit, protože do přechodného období vstoupilo dalších téměř 71 ha nových ovocných sadů. Ostatní orná půda v Libereckém kraji zaujímá plochu 587,74 ha, a v přechodném období je 344,71 ha orné půdy. Nejčastější a v podhorských podmínkách nejvhodnější jsou trvalé travní porosty, které v systému EZ v Libereckém kraji zaujímají 21016,93 ha a v přechodném období čeká dalších 2749,65 ha TTP.

7.2 Pardubický kraj

V Pardubickém kraji podle tabulek Mze (Internetový zdroj, 16) bylo registrováno k 31.12.2008 celkem 56 ekologických zemědělců, což je méně než polovina oproti Libereckému kraji. Z toho v systému ekologického zemědělství má registrovanou půdu 38 z nich a 19 je v přechodném období.

Většina ekozemědělců využívá kontrolní organizace KEZ, zbývajících 9 Biokont. Bio zeleninu či byliny nepěstuje zatím nikdo, 0,17 ha půdy s tímto využitím v budoucnosti je v přechodném období.

Nejčastější je chov skotu bez tržní produkce mléka (32 ekofarem), pouze 2 ekofarmy chovají mléčný skot. 16 farem chová ovce, 9 koně, 6 kozy a jedna drůbež. Souběh ekologického a konvenčního zemědělství uvádí 7 farmářů, což je více než dvojnásobek tohoto jevu v Libereckém kraji. Sady v ekologickém zemědělství jsou na 8,38 ha a v přechodném období se nachází 13,78 ha. To znamená, že i plocha ekosadů je v Pardubickém kraji menší. Nejčastější jsou trvalé travní porosty, které v Pardubickém kraji zaujímají plochu 3303,39 ha, a v přechodném období je 1280,5963 ha TTP.

8 VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ V ČESKÉM ŠKOLSTVÍ

Závažným problémem současnosti je vzdělávání celé národní populace, které zatím plně neodpovídá aktuálním potřebám současného civilizovaného světa. Jde o pochopení určitých hodnot, vztahujících se k přírodě živé a neživé, k mezilidským vztahům, k existenci lidstva v blízké i vzdálenější budoucnosti, to vše je třeba včlenit do školního i celoživotního vzdělávání, jak pracovníků veřejné správy na regionální, okresní i místní úrovni, tak do přípravy učitelů na budoucí povolání i učitelů, kteří už jsou v praxi a inovují poznatky z pocitu vlastní potřeby.

Pro vlastní výzkum jsem vytvořila krátký dotazník (viz příloha) pro žáky 2. stupně základní školy, ve kterém chci zjistit jejich informovanost v oblasti ekologického zemědělství. Dotazníky vyplnilo celkem 338 žáků 2. stupně základních škol.

Dotazník se zabývá znalostmi žáků o ekologickém zemědělství, zjišťuje odkud žáci tento pojem znají. Dále se dotazuje na to, zda žáci někdy navštívili ekofarmu a s kým. Další část zkoumá, zda žáci znají označení „BIO“ a některé z bioproduktů.

8.1 Shrnutí výsledk údotazníkového šetření

Na dotazníky odpověděla většina žáků, ale jen asi třetina z žáků měla povědomí o pojmu ekologické zemědělství a dokázala ho vysvětlit (viz graf 2.). Nejčastějšími zdroji informací o ekologickém zemědělství jsou škola (45 %), televize (24 %), tisk (16 %), internet (13 %), dále rodina (2 %) (viz graf 5.). Často si žáci mysleli že hlavním smyslem ekologického zemědělství je zachování čistoty, tento názor ale nemohl být započítán jako správný.

Alespoň některá pravidla, která musí ekologičtí zemědělci dodržovat správně uvedlo 22 % žáků. Nejčastější odpovědí bylo že musí hospodařit v souladu s přírodou, nebo bez používání umělých hnojiv, že se lépe starají o chovaná zvířata apod.

Ekologickou farmu navštívilo 7 % dotazovaných žáků (viz graf 7.). Nejčastěji se jednalo o kozí farmu v Pěččíně. Ekofarmy většinou respondenti navštívili s kamarády (42 %), rodinou (33 %), méně pak se školou či s táborem (viz graf 8.). Značku „BIO“ zná

pouze minimum žáků, a to pouze z devátých tříd. Nejpravděpodobnější důvod je asi ten, že žáci z 9. tříd už chodí více na nákupy a této značky si již někdy všimli, zatímco žáci z 6. tříd na tom byli se znalostí ekologického zemědělství podstatně hůře.

8.2 Podrobná zpráva z dotazníkového šetření

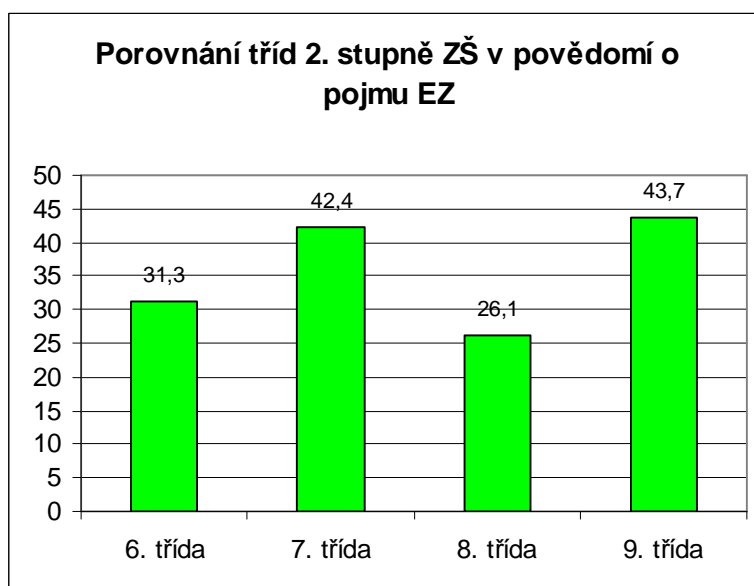
Tab.5.: Výsledky dotazníkového šetření na základních školách v r. 2009

Třída, pohlaví, počet celkem/ Otázka	6. dívký (36 = 100%)	6. chlapci (57 = 100%)	7. dívký (24 = 100%)	7. chlapci (35 = 100%)	8. dívký (66 = 100%)	8. chlapci (49 = 100%)	9. dívký (25 = 100%)	9. chlapci (46 = 100%)
Zná EZ	22,2	36,8	50	37,1	24,2	28,6	84,0	17,9
Zdroj TV	5,6	-	8,3	5,7	3,0	-	60,0	2,2
Zdroj internet	-	8,8	12,5	-	7,6	-	-	-
Zdroj škola	11,1	15,8	33,3	17,1	9,1	8,2	8,0	13,0
Zdroj tisk	11,1	7,0	-	-	6,1	4,1	8,0	-
Zdroj rodina	-	-	28,3	-	-	-	-	-
Zná pravidla EZ	11,1	22,8	41,7	22,9	10,6	16,3	56,0	21,7
Byl/a na ekofarmě	-	3,5	16,7	-	7,6	10,2	24,0	4,3
S rodinou	-	-	16,7	-	4,5	6,1	-	-
S kamarády	-	3,5	-	-	3,0	2,0	12,0	-
Se školou, táborem	-	-	-	-	-	2,0	12,0	4,3
Zná značku „BIO“	-	-	-	-	-	-	20,0	6,5

Porovnáním jednotlivých tříd zjistíme, že nejlépe umí vysvětlit co je ekologické zemědělství žáci 9. třídy (44 %), dále žáci 7. tříd (42 %), žáci 6. tříd (31 %) a poslední žáci 8. tříd (26 %) (viz graf 2.). U devátých tříd jsou znalosti úměrné věku, hlavně dívky devátých tříd se v dané problematice orientují velmi dobře.

Dále je patrný rozdíl mezi žáky 7. a 9. tříd, kteří si vedli lépe než žáci 8. a 6. tříd. Zde je možný vliv učitele, který tyto třídy vedl, a během vyučování se již ekologickému učení věnoval, nebo se mu věnoval více než učitel, který vedl 8. a 6. třídu.

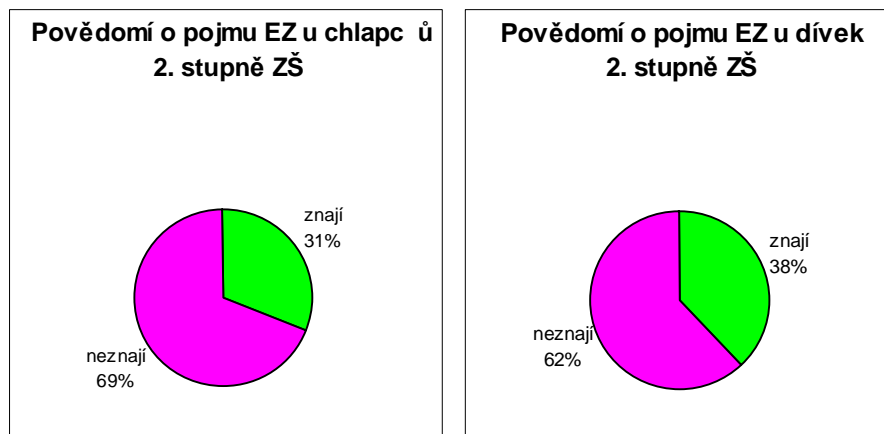
Graf 2.: Porovnání tříd 2. stupně ZŠ v povědomí o pojmu EZ

Při srovnání jednotlivých tříd a pohlaví respondentů zjistíme, že nejlépe znají a umí vysvětlit co je ekologické zemědělství dívky z 9. třídy (84 %). Zatímco chlapci z 9. třídy odpověděli správně jen ve 22 %, což je srovnatelné s dívkami ze 6. třídy. V 7. třídě zná ekologické zemědělství 50 % dívek a 37 % chlapců, v 8. třídě 24 % dívek a 29 % chlapců (viz Tab. 5.).

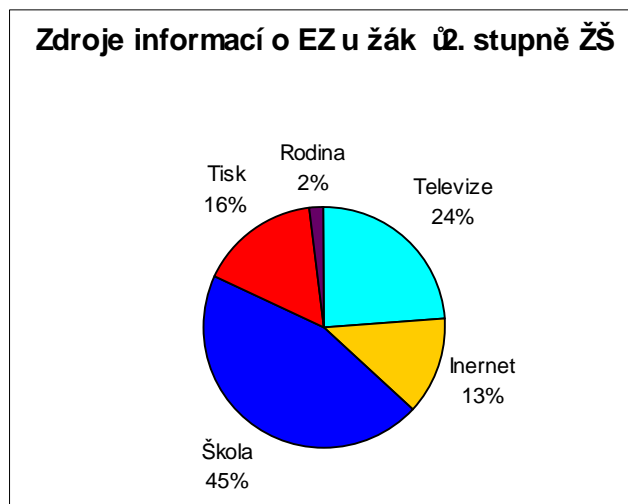
Ve srovnání dívek a chlapců bez ohledu na jejich věk si lépe vedly dívky. 38 % z dotazovaných dívek a 31 % z dotazovaných chlapců znají ekologické zemědělství (viz Graf 3. a 4.).

Graf 3. a 4.: Povědomí o pojmu EZ u chlapců a dívek 2. stupně ZŠ

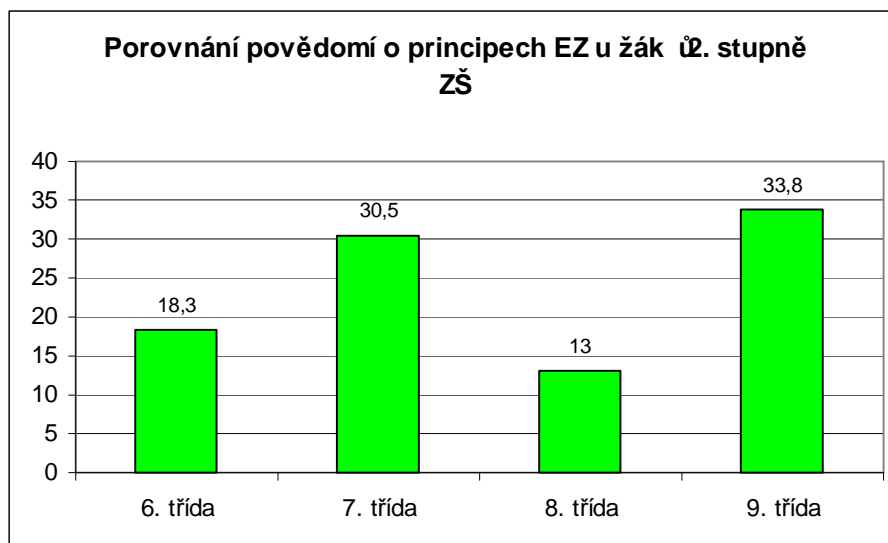
Nejčastějším zdrojem informací o ekologickém zemědělství je pro žáky škola (45 %). Druhým nejčastějším zdrojem informací o EZ je televize, a to 7× častěji u dívek než u chlapců. To je možná důsledkem sledování pořadů o zdravé výživě nebo o ochraně zvířat, což je pro dívky 2. stupně ZŠ lákavé téma. V horším případě to svědčí o tom, že dívky nadměrně sledují televizi. Dalšími zdroji jsou internet, tisk a rodina (viz Graf 5.).

Graf 5.: Zdroje informací o EZ u žáků 2. stupně ZŠ

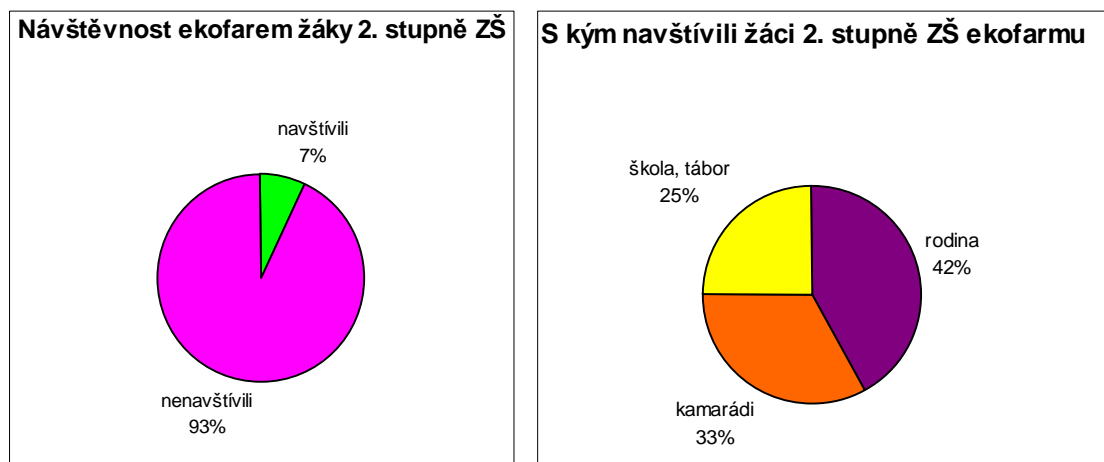
Alespoň některá pravidla ekologického zemědělství uvedlo správně 22 % dotazovaných žáků. Z toho nejlépe si vedli žáci 9. tříd, kteří znají pravidla EZ v 39 %. Žáci 7. tříd znají pravidla EZ v 32 %, žáci 6. tříd v 16 %, a žáci 8. tříd v 13 %. (viz Graf 6.)

Graf 6.: Porovnání povědomí o principech EZ u žáků 2. stupně ZŠ

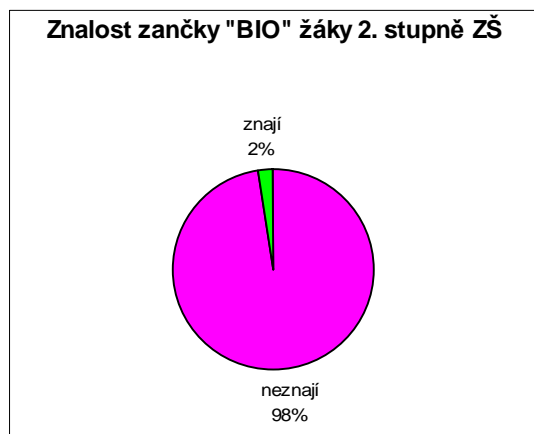
Ekofarmu navštívilo celkem 24 žáků, což je 7 % dotazovaných žáků (viz Graf 7.). Nejčastěji se žáci podívali na farmy s rodinou (42 %). 33 % respondentů navštívilo ekofarmu s kamarády, a 25 % se školou, nebo táborem (viz Graf 8.).

Graf 7. a 8. Návštěvnost ekofareu žáky 2. stupně ZŠ

Značku „BIO“ zná jen 8 (2 %) z dotazovaných žáků (viz Graf 9.). Nejčastější biovýrobky, které žáci uvedli, že znají byly mléčné výrobky (43×), zelenina (20×), ovoce (12×), pečivo (8×), maso (6×), vejce (5×).

Graf 9.: Znalost značky „BIO“ žáky 2. stupně ZŠ

8.3 Výuka o ekologickém zemědělství

Téma ekologické zemědělství je zařazeno i v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Je součástí tematického okruhu Lidské aktivity a problémy životního prostředí. Tento tematický okruh je součástí průřezového tématu Environmentální výchova.

Průřezová témata tvoří povinnou součást základního vzdělávání. Průřezové téma Environmentální výchova je velice široké a lze zařadit do většiny vzdělávacích oblastí RVP. Má vést žáky k pochopení vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince. (Internetový zdroj, 13) Environmentální výchova se podílí na vytvoření žebříčku hodnot každého žáka.

Vzdělávací oblasti RVP, do kterých je vhodné téma ekologické zemědělství zahrnout:

- Člověk a jeho svět – tato vzdělávací oblast je určena pro 1. stupeň základního vzdělávání, a slouží jako příprava žáků na specializovanější výuku ve vzdělávacích oblastech Člověk a společnost, Člověk a příroda a ve vzdělávacím oboru Výchova ke zdraví.
- Člověk a příroda – navazuje na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět. Vzdělávací obory této oblasti jsou fyzika, chemie, přírodopis a zeměpis. Průřezové téma Environmentální výchova lze zahrnout do všech čtyř oborů, nejlépe však do přírodopisu a zeměpisu s mezipředmětovými vazbami na fyziku a chemii. V rámci této vzdělávací oblasti by žáci měli pochopit důležitost udržování přírodní rovnováhy pro další existenci živých soustav, včetně člověka. Žáci by měli poznávat souvislosti mezi stavem přírody a lidskou činností, vlivy lidské činnosti na stav životního prostředí a lidské zdraví.

Téma ekologické zemědělství je vhodné zahrnout v rámci přírodopisu, v kapitolách o zdravém životním stylu, v základech ekologie, v ochraně přírody a životního prostředí. V zeměpisu při probírání životního prostředí, trvale udržitelného života a rozvoje, zásadách ochrany přírody a životního prostředí, i v rámci hospodářství České republiky – zemědělství.

- Člověk a zdraví – vzdělávací obory této oblasti jsou výchova ke zdraví a tělesná výchova. V rámci výchovy ke zdraví je vhodné zařadit téma biovýrobky ve zdravé výživě.

9 ZÁVĚR

Diplomové práce byla zaměřena na vznik a vývoj ekologického zemědělství v Libereckém kraji.

V první teoretické části bylo vysvětleno, co je ekologické zemědělství a nastíněny jeho zásady, další teoretická část byla zaměřena na vznik a vývoj ekologického zemědělství v České republice ve srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie, bioprodukty a jejich propagaci.

Česká republika sice zaujímá jednu předních příček v Evropské unii, a České farmy mají v průměru několikrát větší rozlohy než farmy v jiných státech EU, ale je to mnohdy na úkor různorodosti pěstování plodin i chovu zvířat, která by měla v ekologickém zemědělství převládat. Malá rodinná farma, na které se chovají kozy, krávy i koně, vyrábí se sýr z čerstvého mléka pěstuje se mnoho plodin jak pro chovaná zvířata, tak i pro lidi na farmě či na prodej, splňuje spíše představy spotřebitele, než farma, která připomíná vzhledem klasický kravín, krávy se pasou tak daleko, že při návštěvě této farmy musí turista mnohdy nasednout do auta jet se na pastvu podívat, a nakonec si biovýrobek z této farmy můžete koupit v jednom z obchodních řetězců těžko splňuje představy lidí o ekologickém zemědělství. Taková živočišná výroba má sice dostatek ploch, většinou trvalých travních porostů, velké množství hospodářských zvířat, ale není to farma, která by přinesla velký ekoagroturistický zážitek. V tomto případě by měl stát více podporovat rodinné farmy a umožnit jim vlastní výrobu, a neklást na ně tak vysoké nároky a hygienické požadavky na malé zpracovny na farmách. Tím by se mohl počet rodinných ekofarmů zvýšit, rostla by tak i zaměstnanost na vesnicích a rozvíjela by se ekoagroturistika.

Rešerše literatury je kapitola, která hodnotí literaturu se zaměřením na ekologické zemědělství. Hodnoceny jsou i internetové zdroje, protože jsou přeci jenom dostupnější, navíc mnohdy i aktuálnější než literatura. Navíc je v České republice obtížné najít cizojazyčnou literaturu na toto téma, internet tento nedostatek může částečně nahradit. Pro potřeby českého školství je literatura dostatečná. Existují dokonce i učebnice ekologického zemědělství, které jsou sice určeny středním školám, ale některé kapitoly z nich by bylo vhodné zařadit i pro vzdělání učitelů základních škol. Učebnice ekologického zemědělství pro základní školy zatím neexistuje, ale vzhledem k rychlému rozvoji tohoto oboru se někteří učitelé na základních školách o ekologickém zemědělství zmiňují v rámci výuky zeměpisu, občanské výchovy, přírodopisu apod.

Třetí část práce je zaměřena na vývoj ekologického zemědělství v Libereckém kraji a v jeho jednotlivých okresech. Je vybráno několik příkladů farem, které byly za účelem výzkumu navštíveny, a seznamují s konkrétními případy vzniku, vývoje a současného chodu jednotlivých farem. Tato část byla dosti obtížná, protože nebylo lehké porovnávat farmy, když každá hospodařila v jiném pojetí. Jinak hospodaří rodinná farma o menší rozloze, kde majitelé sami vyrábí sýry, protikladem může být sdružení farem, jako jsou např. Spojené farmy a.s., které sdružují několik jednotlivých farem (kravínů), má vlastní výkrmny, jatka apod.

Fotografie pořizovány na jednotlivých farmách jsou vloženy v kapitole fotografická dokumentace.

Poslední kapitola se týká dotazníkového šetření na základních školách, kde je zjišťována znalost žáků druhého stupně o ekologickém zemědělství. Dá se říci, že přibližně třetina žáků 2.stupně základní školy ví co je ekologické zemědělství. Tento výsledek je dobrý, protože podle výzkumů asi polovina dospělé populace České republiky neví co je ekologické zemědělství. U žáků 2. stupně lze předpokládat, že se jejich informovanost o této problematice zvýší a že v dnešní době, kdy se o zdravé výživě často mluví předstihnou své rodiče.

Mapy, vložené do mapové přílohy, znázorňují zaměření ekologického zemědělství v jednotlivých okresech Libereckého kraje a další slouží pro porovnání Libereckého a Pardubického kraje v oblasti ekoagrotistiky.

Ekologické farmy jsou v Libereckém kraji nerovnoměrně rozmístěny. Nej hustější síť rozmístění ekofarem v okrese Jablonec nad Nisou je na jižní hranici okresu (viz mapový podklad, mapa č.1. a 7.), která sousedí s Turnovskem a Semilskem, kde je výskyt ekofaremu největší v okrese Semily (viz mapový podklad, mapa č.2. a 7.). Důvodem tohoto rozmístění je to, že tato oblast byla vždy převážně česká, Turnovsko bylo celé české a soukromé zemědělství má zde velkou tradici. V okrese Česká Lípa není žádná oblast, kam by se soustředilo větší množství ekofaremu, kromě oblasti v okolí Nových Záruk a Horní Police, kde sídlí farmy Spojených farem (viz mapový podklad, mapa č. 3. a 7.). V Libereckém kraji je Frýdlantský výběžek místem kde se nachází nejvíce ekofaremu v tomto okrese (viz mapový podklad, mapa č. 4. a 7.). Ve Frýdlantském výběžku zvyšuje počet ekofaremu množství farem patřících firmě Spojené farmy a.s., které v této oblasti vlastní mnoho pozemků a objektů pro zemědělskou výrobu. Jinak je Frýdlantský výběžek neúrodný a tradičních rodinných farem je v tomto kraji jen minimum.

Ekoagroturistické možnosti v Libereckém a Pardubickém kraji (viz mapový podklad, mapy 5. a 6.) jsou zastoupeny rodinnými farmami. Větší počet takových ekofarek se nachází v Libereckém kraji, často na okraji chráněných krajinných oblastí, což je pro turisty vhodné umístění a ekofarmám to zvýší návštěvnost. V Pardubickém kraji je farek se zaměřením na ekoagroturistiku daleko méně, a jsou soustředěny na severovýchodní cíp kraje. Může to být způsobeno ovlivněním, spoluprací a reklamou svazu PRO-BIO, který sídlí pro farmy v nedalekém Šumperku (Olomoucký kraj).

Ekologické zemědělství v Libereckém kraji má možnost se více rozvinout a podpořit tak cestovní ruch. Je ale potřeba, aby tento potenciál rozvíjel správným směrem, aby se rodinné farmy zaměřili na ekoagroturistiku, a velké nerodinné farmy na produkci těch biopotravin, které jsou na trhu žádané.

10 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Biodiverzita - biologická rozmanitost, různorodost.

Biopás - pruhové potravní políčko o šíři 6–12 m, umístěné na okraji nebo uvnitř půdních bloků, tedy na registrované orné půdě. Směs osiva se skládá z pohanky, prosa, kapusty a další plodiny (např. obilniny). Biopás zůstává na půdě celý rok, od jarního výsevu do zaorání na jaře následujícího roku.

Registrovaný zemědělec naopak každoročně obdrží od Státního zemědělského a intervenčního fondu (SZIF) dotaci, která kompenzuje jak dodatečné náklady spojené s výsevem biopásu, tak ztrátu příjmu z produkce na půdě vyčleněné pro biopás. Kromě významu pro zvěř a ostatní živočichy snižují biopásky erozi půdy a mohou poskytovat útočiště živočichům, kteří působí jako predátoři zemědělských škůdců. (Havlát, 2007, s.2)

Camphill - celosvětové hnutí, podporující domovy pro mentálně postižené na ekofarmách

EU - evropská unie

EZ - ekologické zemědělství

Konvenční zemědělství – zemědělské hospodaření soustředící se na maximální výnos, tedy i maximální zisk. Běžné zemědělství.

Kulturní krajina – krajina přeměněná činností člověka

LFA - (less favoured areas) oblasti s méně příznivými podmínkami pro zemědělství, vymezují se podle kritérií na horské oblasti, ostatní méně příznivé oblasti, oblasti se specifickým omezením a oblasti s ekologickými omezeními. Na hektar travního porostu obhospodařovaného v LFA je poskytován vyrovnávací příspěvek za předpokladu splnění stanovených podmínek. (Internetový zdroj, 4)

Trvalé travní porosty (TTP) - představují pestré rostlinné společenstvo složené z trav (dominantní), bobovitých rostlin a bylin, které je utvářeno stanovištními podmínkami nebo činností člověka. Travinné či travinobylinné porosty. Trvalé travní porosty mají význam i jako krajinotvorný a rekreační prvek. Chrání půdu proti vodní a větrné erozi. Mají význam pro zachování cenných rostlinných a živočišných společenstev. (Bulletin ekologického zemědělství, 2005)

Welfare - pohoda zvířat. Vyvážený stav, kdy zvíře je bezproblémově schopno vyrovnat se svými vlastními silami s působením prostředí. V posledních desetiletích je právě sledování a zajištění podmínek welfare zvířat významné jednak pro zlepšení podmínek v chovech zvířat, jednak při jejich využívání, protože má významný vliv nejen na vlastní pohodu zvířete, ale i na kvalitu získávaného produktu.

11 ZDROJE

Literární zdroje

BACHOVÁ, M. a kol.: *Od Ještěda k Troskám, vlastivědný sborník českého ráje a podještědí*, červen 2005, ročník XII (XXVIII.), číslo 2, čtvrtletník, vydává Občanské sdružení PAMĚT ČESKÉHO RÁJE A PODJEŠTĚDÍ s podporou donátorských firem a jednotlivců., ISSN 1214-1798, Turnov

Bulletin ekologického zemědělství: Trvalé travní porosty v ekologickém zemědělství
Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, 2005, ISBN 80-903583-5-7

DITTRICHOVÁ, Š. a kol.: *Lištičky na vinici: program rozvoje venkova a příčiny stagnace bioprodukce*, 1.vyd. 2008, 261s. ISBN 978-80-7262-571-0

Jak se stát ekologickým zemědělcem, Svaz ekologických zemědělců PRO-BIO, ve spolupráci s ESF a státním rozpočtovým fondem

HAVLÁT, F a kol.: *Biopásy, agroenvironmentální dotační titul*, Praha : Ministerstvo životního prostředí, 2007, ISBN 978-80-7212-483-1

MATĚJKOVÁ, R. a kol.: *Najděte si české bio: katalog členů PRO-BIO Svazu ekologických zemědělců 2007/2008*. Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, 2007. 99 s. ISBN 80-87080-04-1

PETR, J., DLOUHÝ, J. a kol.: *Ekologické zemědělství*. Praha: Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992, 305 s. ISBN 80-209-0233-3

Ročenka ekologického zemědělství = Organic farming in the czech republic, Šumperk, Ministerstvo zemědělství České republiky, vychází každoročně, ISBN 80-7084-554-6 (pro ročenku 2006)

ŠARAPATKA B., a kol.: *Přínos ekologického zemědělství pro kvalitu podzemních vod*, 1. vyd. Olomouc: PRO-BIO ve spolupráci s Bioinstitutem o.p.s., 2005. ISBN 80-903583-2-2

URBAN, J., ŠARAPATKA, B. a kol.: *Ekologické zemědělství, učebnice pro školy i praxi, 1. díl: Základy ekologického zemědělství: agroenvironmentální aspekty a pěstování rostlin*, 1. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2003. 280 s. ISBN 80-7212-274-6

ŠARAPATKA, B., Urban, J. a kol.: *Ekologické zemědělství, učebnice pro školy i praxi, 2. díl: Normy EU, chovy a welfare hospodářských zvířat, ekonomika, marketing, konverze a příklady z praxe*. 1. vyd. Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, 2005. 334 s. ISBN 80-903583-0-6

URBAN, J., ŠARAPATKA, B. a kol.: *Ekologické zemědělství v praxi*, Šumperk: PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců a Ministerstvo Životního prostředí ČR, 2006. 502 s. ISBN 80-87080-00-9

***Zpráva o stavu zemědělství*, Liberec: Liberecký kraj, resort životního prostředí a zemědělství, 2003, 12s**

***90 argumentů pro ekologické zemědělství*. Olomouc: FiBL, Bioinstitut o.p.s., 2007, 16 s.**

Internetové zdroje

1. Abcert, kontrolní organizace, [online].© 2006, [cit. 2009-03-04]. <<http://www.abcert.cz>>.
2. Bioinstitut, o.p.s., Ročenka ekologického zemědělství 2008 [online]. 31.3.09, [cit. 2009-03-15]. <http://www.bioinstitut.cz/publikace/documents/BS_rocenka_ez2008.pdf>.
3. Biokont, kontrolní organizace [online].© 2006, [cit. 2009-03-04]. <<http://biokont.cz/>>.
4. Bodoková, S.: Méně příznivé oblasti a oblasti s ekologickými omezeními (LFA) [online]. 4.5.2005, [cit. 2009-03-23]. <<http://www.agroenvi.cz/attachments/LFA2.pdf>>.
5. Camphill České Kopisty [online]. © 2003, [cit. 2009-03-15]. <www.camphill.cz>.
6. Dvůr Hlaváč - Internetové stránky Dvora Hlaváč [online]. [cit. 2008-08-23]. [kontaktní osoba: Anna Ondřejíková]. <www.frydlantsko.com/dvur_hlavac/>.
7. Ekologické zemědělství a GMO, otázky koexistence [online]. Bioinstitut, ©2008, [cit. 2009-04-08]. <<http://www.bioinstitut.cz/documents/GMO-finalniverze.pdf>>.
8. European Centre for Ecology and Tourism, ECEAT, [online].© 2008, [cit. 2009-03-04]. <<http://www.eceat.cz/>>.
9. Farma Filoun - Internetové stránky farmy Filoun [online]. [cit. 2008-11-01]. [kontaktní osoba: Josef Šourek]. <<http://www.farmafiloun.cz>>.
10. Farma Hucul - Internetové stránky farmy Hucul [online], [cit.2008-08-08]. [kontaktní osoba: Inka Karbusická]. <www.hucul.cz>.
11. Kontrola ekologického zemědělství KEZ, [online]. ©2005, [cit. 2009-04-06]. <<http://www.kez.cz/main.php?pageid=231>>.
12. Krajinná ekologie – učebnice [online]. © 2007, [cit. 2009-05-11]. <<http://www.uake.cz/frvs1269/kapitola7.html>>.
13. Metodický portál RVP, [online]. © 2005 - 2009, [cit. 2009-05-10]. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISSN: 1802-4785. <<http://www.rvp.cz/sekce/58>>

14. Moderní obchod [online]. 23.1.2009, [cit. 2009-01-25].
<<http://www.mobchod.cz/index.php?itemid=5667>>.
15. Mze, Statistické šetření na ekologických farmách České republiky za rok 2008, [online]. 18.3.2009, [cit. 2009-03-23].
<http://www.mze.cz/UserFiles/File/Ekologicke_zemedelstvi/TU_4218_EZ_2008.pdf>.
16. Mze, Základní statistické údaje ekologického zemědělství k 31.12.2008, [online]. 9.3.2009, [cit. 2009-03-15].
<<http://www.mze.cz/Index.aspx?ch=73&typ=1&val=43614&ids=0&katId=3343>>.
17. Nagyová, N.: Výletní areál Pěňčín [online]. © 2008, [cit. 2008-12-11].
<<http://www.vapen.cz/phprs/showpage.php?name=uvod>>.
18. Organic Europe, [online]. www.organic-europe.net, Organic (including in-conversion) Agricultural Land and Farms in the European Union (EU 27), last revision 30 th March 2009, [cit. 2009-04-08].
<http://www.organic-europe.net/europe_eu/statistics-europe.htm>.
19. Organic world, [online]. www.organic-world.net, Organic Agricultural Land Worldwide 2007, ©2009, last revision 7th of April 2009, [cit. 2009-04-08].
<<http://www.organic-world.net/basic-data.html>>.
20. PRO-BIO LIGA [online]. © 2005 – 2009, [cit. 2009-01-17]. <www.biospotrebitel.cz>.
21. PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců ČR [online]. ©2008, [cit. 2009-01-21].
<www.pro-bio.cz>.
22. Spojené farmy a.s. - Internetové stránky Spojených farem [online]. © 2008, [cit. 2008-12-11]. [kontaktní osoba: Jan Hromas]. <<http://www.spojenefarmy.cz>>.
23. Úvod do ekologického zemědělství [online]. © 2007, [cit. 2009-04-08].
<<http://www.foa.cz/cs/ekologicke-zemedelstvi/>>.
24. WWOOF organizace, [online]. © 2005 – 2009, [cit. 2009-03-04].
<<http://www.woof.cz/>>.
25. Zákon č. 242 z roku 2000, [online]. <www.kez.cz/1/zakladni/z242nr834nk889.pdf>.

12 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A Mapový podklad pro hodnocení ekologického zemědělství

Mapa 1.: Zaměření EZ v okrese Jablonec nad Nisou k 31.12.2008

Mapa 2.: Zaměření EZ v okrese Semily k 31.12.2008

Mapa 3.: Zaměření EZ v okrese česká Lípa k 31.12.2008

Mapa 4.: Zaměření EZ v okrese Liberec k 31.12.2008

Mapa 5.: Možnosti ekoagroturistiky v Libereckém kraji k 31.12.2008

Mapa 6.: Možnosti ekoagroturistiky v Pardubickém kraji k 31.12.2008

Mapa 7.: Rozmístění ekologických farem v Libereckém kraji k 31.12.2008

Příloha B Fotografická dokumentace

Obr.1.: Spojené Farmy, Biochov, zkušební provoz chovu biokuřat

Obr.2.: Spojené Farmy, Biochov, agroenvironmentální opatření „biopásy“

Obr.3.: Spojené farmy, probíhající rekonstrukce bývalého zemědělského družstva

Obr.4.: Spojené Farmy, výkrmna Nové Zákupy (býv. Státní statek Zákupy), plemeno aberdeen angus

Obr.5.: Farma Probos Provodín, pastva

Obr.6.: Farma Probos Provodín, výhled ze zahrady přímo na pastvu

Obr.7.: Farmář, ing. Rosenbaum by chtěl v budoucnu vyrábět ovčí sýry

Obr.8.: Sad, Čtveřín. Ruční práce v ekologickém zemědělství je náročnější, podporuje ale zaměstnanost na vesnici

Obr. 9.: Spojené farmy, Krásný les. U masného skotu se mléko využívá pouze na krmení mláďat. Telata jsou na pastvě se svými matkami, tak jak je to správné podle pravidel ekologického zemědělství

Obr.10.: Farmy Frýdlant (Spojené Farmy) jsou dnes na místě bývalého státního statku Frýdlant v Čechách.

Obr.11.: Pro účely přímé plemenitby mají Farmy Frýdlant ustáj osm plemenných býků. Býci se zapojují do stáda v létě. Na jaře, po devíti měsících přichází na svět nová telata, která mohou brzy po narození na zelenou pastvu.

Obr.12.: Dvůr Hlaváč ve Vsi se nachází v místě kde prochází státní hranice. Paní Ondřejíková se synem statek rekonstruuje už od roku 1989, kdy jim byl navrácen.

Obr. 13.:Dvůr Hlaváč, výroba kozího sýra

Obr.14.: Dvůr Hlaváč, stádo koz

Obr. 15.: Celkový pohled na Dvůr Borčice

Obr. 16.: Chatky pro účastníky letních jezdeckých táborů (Dvůr Borčice, Všeň)

Obr. 17.: Členové jezdeckého oddílu (Dvůr Borčice, Všeň)

Obr. 18.: Členové oddílu tráví na farmě veškerý svůj volný čas (Dvůr Borčice, Všeň)

Obr. 19.: Pan Kotyk a klisna Líza, která vozí návštěvníky ekofarmy v kočáře, bryčce, i v sedle (farma U Kotyků, Roztoky u Jilemnice)

Obr. 20.: Telata plemene aberdeen angus ve dvou formách: červený a černý

Obr. 21.: Pěstování bylin je v ekologickém zemědělství málo rozšířené (farma Lomy, Semily)

Obr. 22.: Spojené farmy Jablonné v Podještědí, sušení krmiva na zimu v nově zrekonstruovaném zimovišti

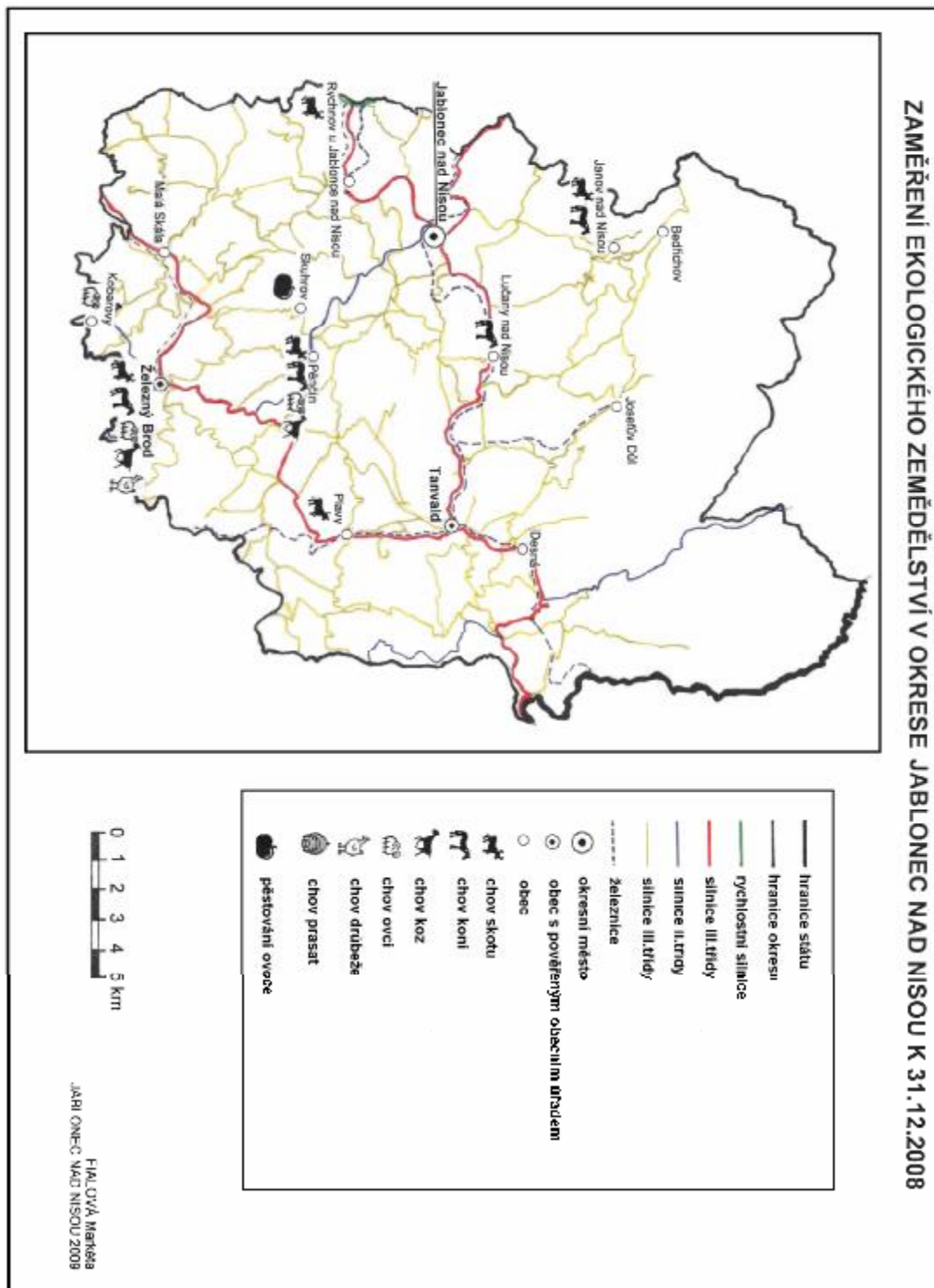
Příloha C Dotazník

Dotazník pro žáky 2.stupně základní školy

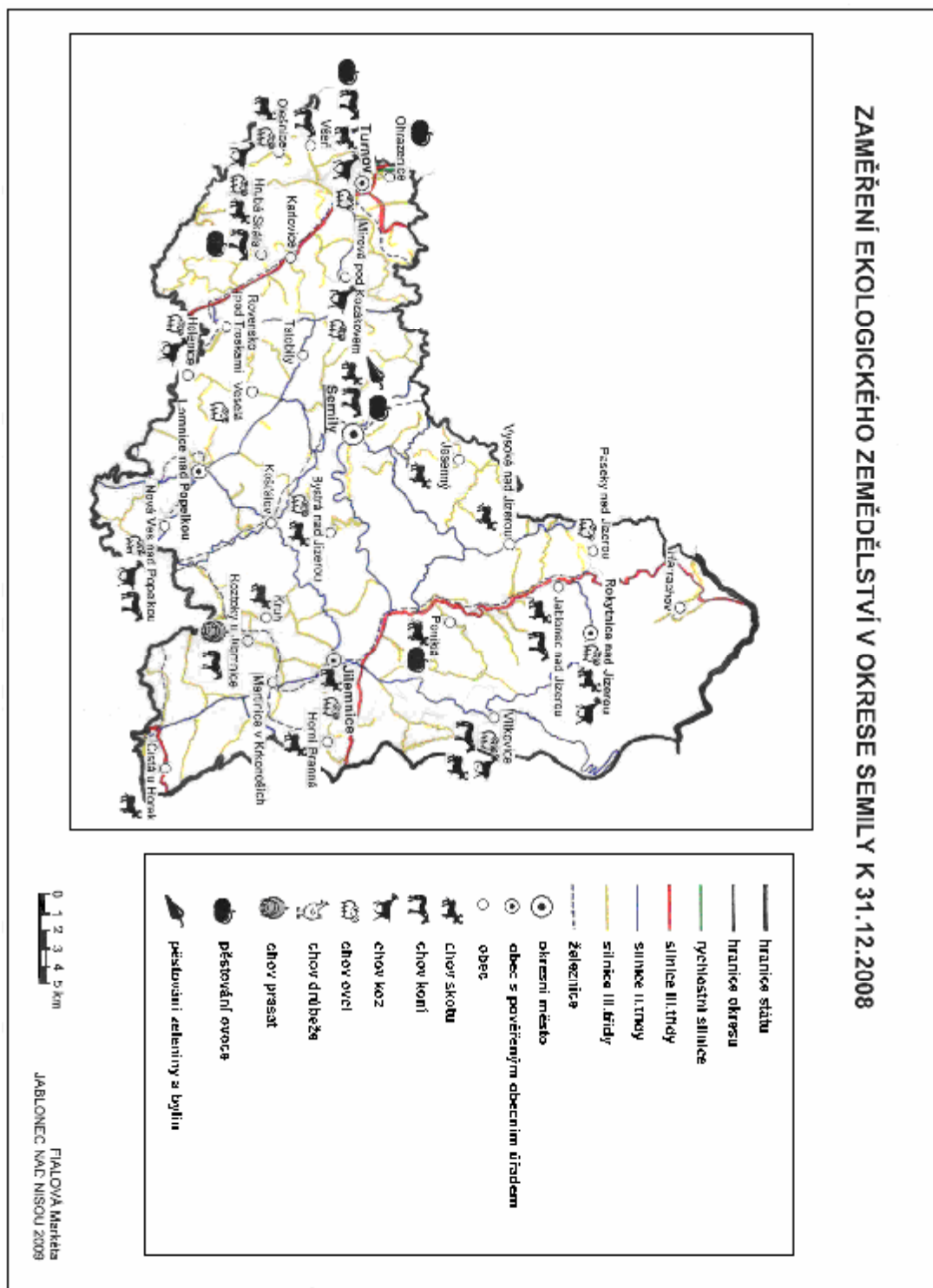
Příloha A

Mapový podklad pro hodnocení ekologického zemědělství

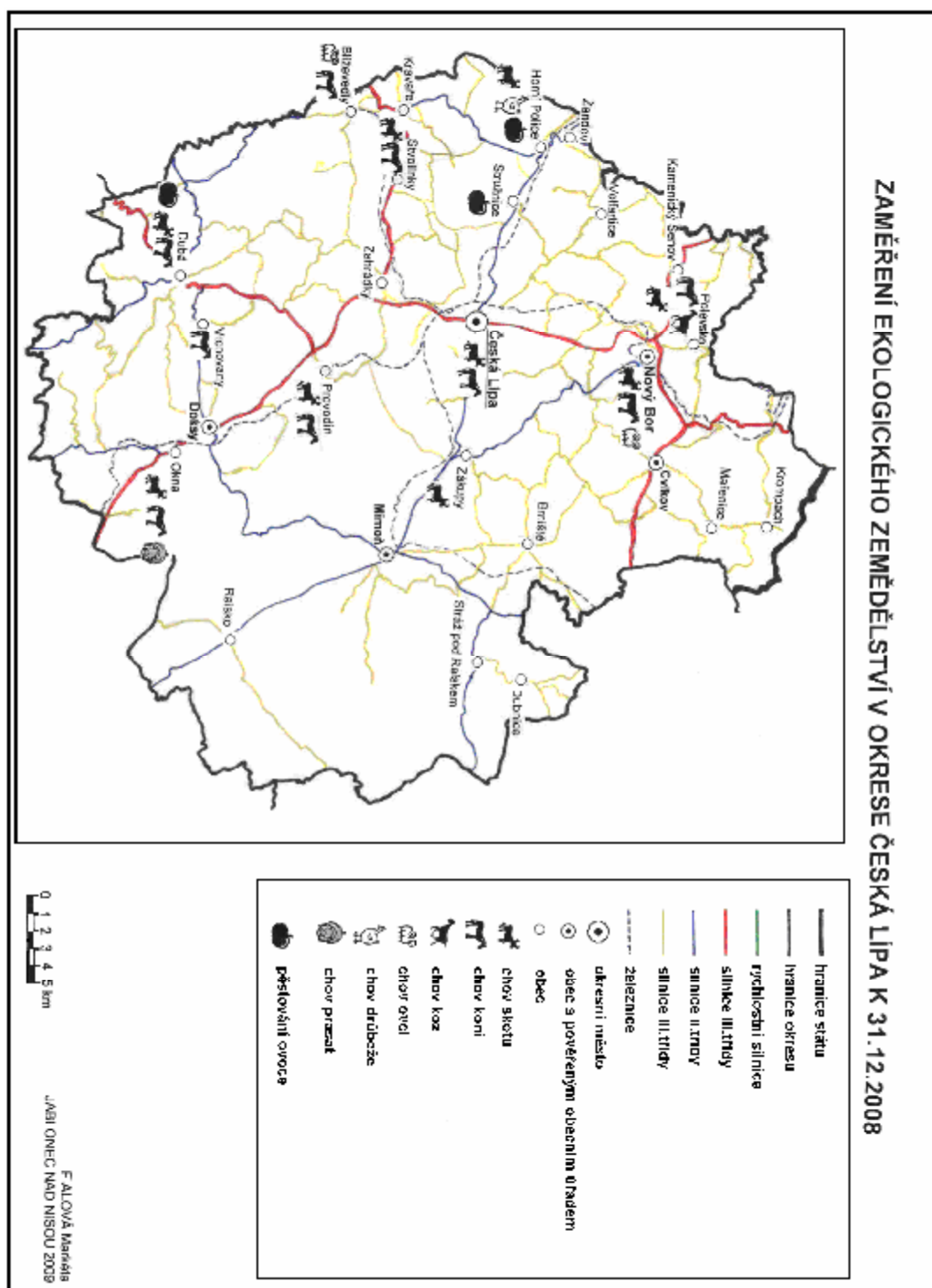
Mapa 1.: Zaměření EZ v okrese Jablonec nad Nisou k 31.12.2008

Mapa 2.: Zaměření EZ v okrese Semily k 31.12.2008

Mapa 3.: Zaměření EZ v okrese česká Lípa k 31.12.2008

ZAMĚŘENÍ EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ V OKRESE LIBEREC K 31.12.2008

The map illustrates the distribution of different types of ecological agriculture in the Liberec district. The legend identifies the following categories:

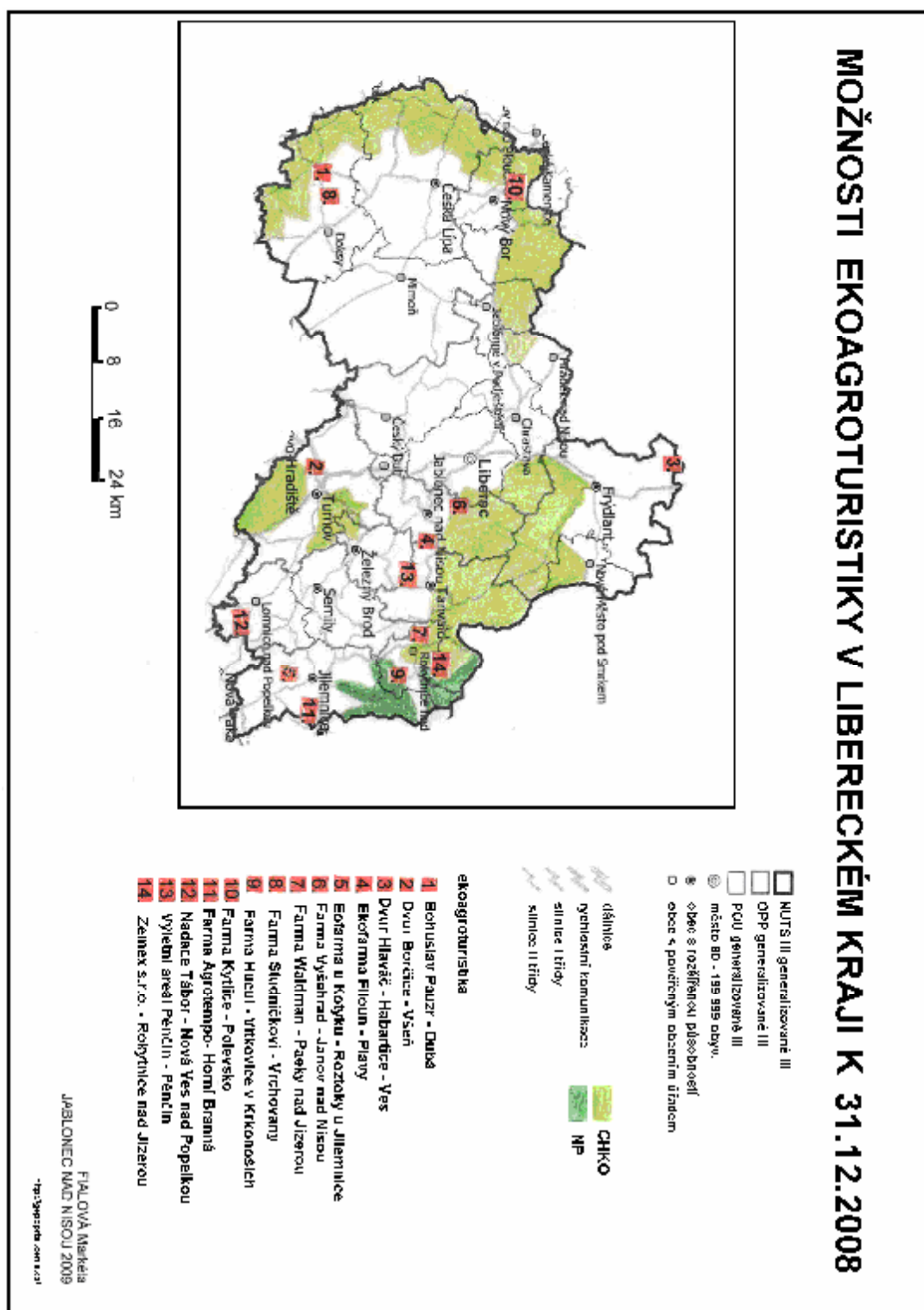
- hranice státu (State border)
- hranice okresu (District border)
- rybnostní sílnice (Fisheries)
- sílnice III. třídy (Class III fisheries)
- sílnice II. třídy (Class II fisheries)
- sílnice III. třídy (Class III fisheries)
- železnice (Railway)
- okresní město (District town)
- obec s pověřeným obecním úřadem (Municipality with authorized municipal office)
- obec (Municipality)
- chov skotu (Cattle breeding)
- chov koní (Horse breeding)
- chov koz (Goat breeding)
- chov ovcí (Sheep breeding)
- chov drůbeže (Poultry breeding)
- chov prasat (Pig breeding)
- pěstování ovoce (Fruit growing)

Scale: 0 2 4 6 8 10 km

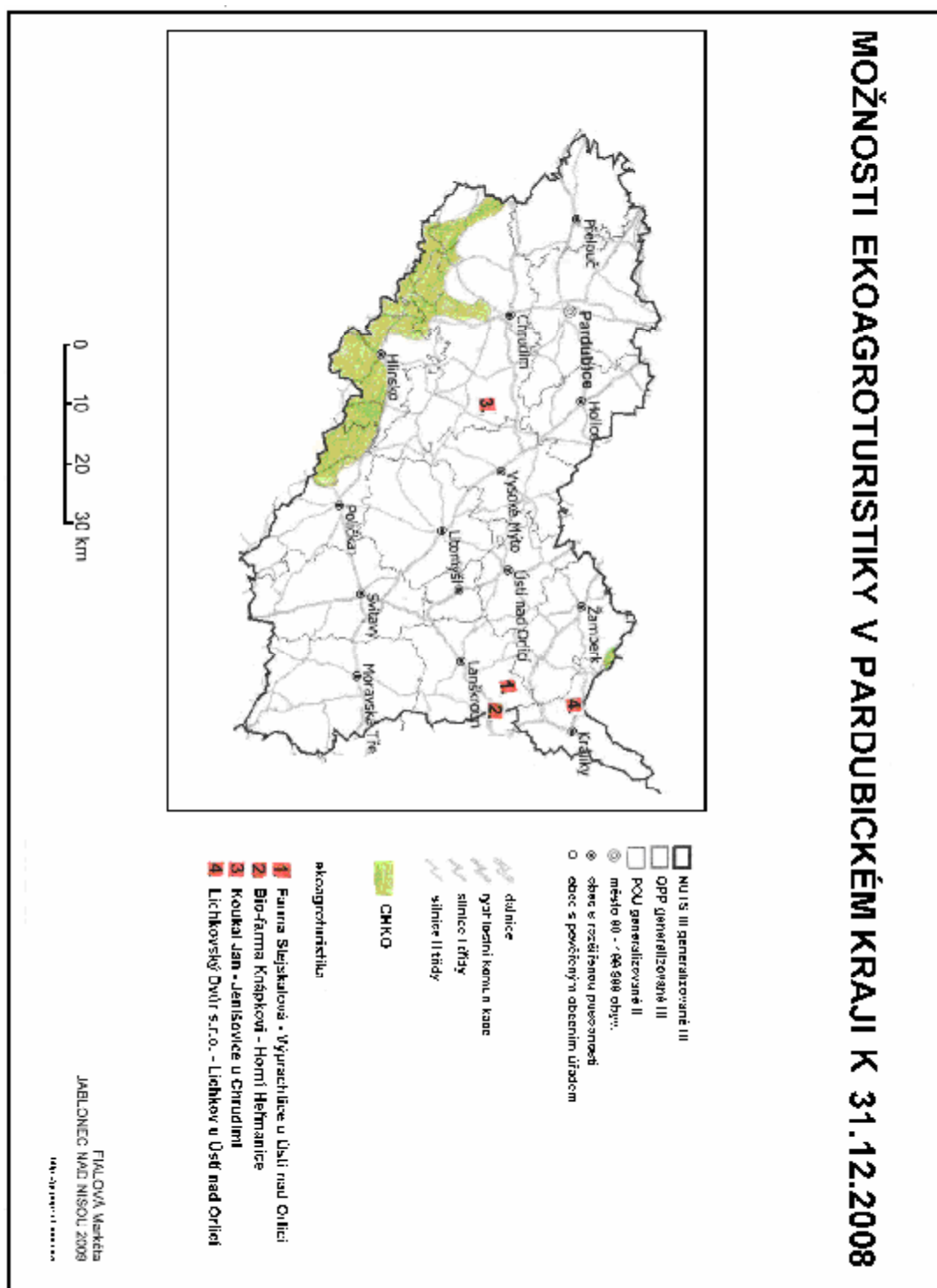
FIKALOVÁ Mariana
JABLONEC NAD NISOU 2009

FLAJOVA Marketa
JABO ONEC NAD NISOU 2008

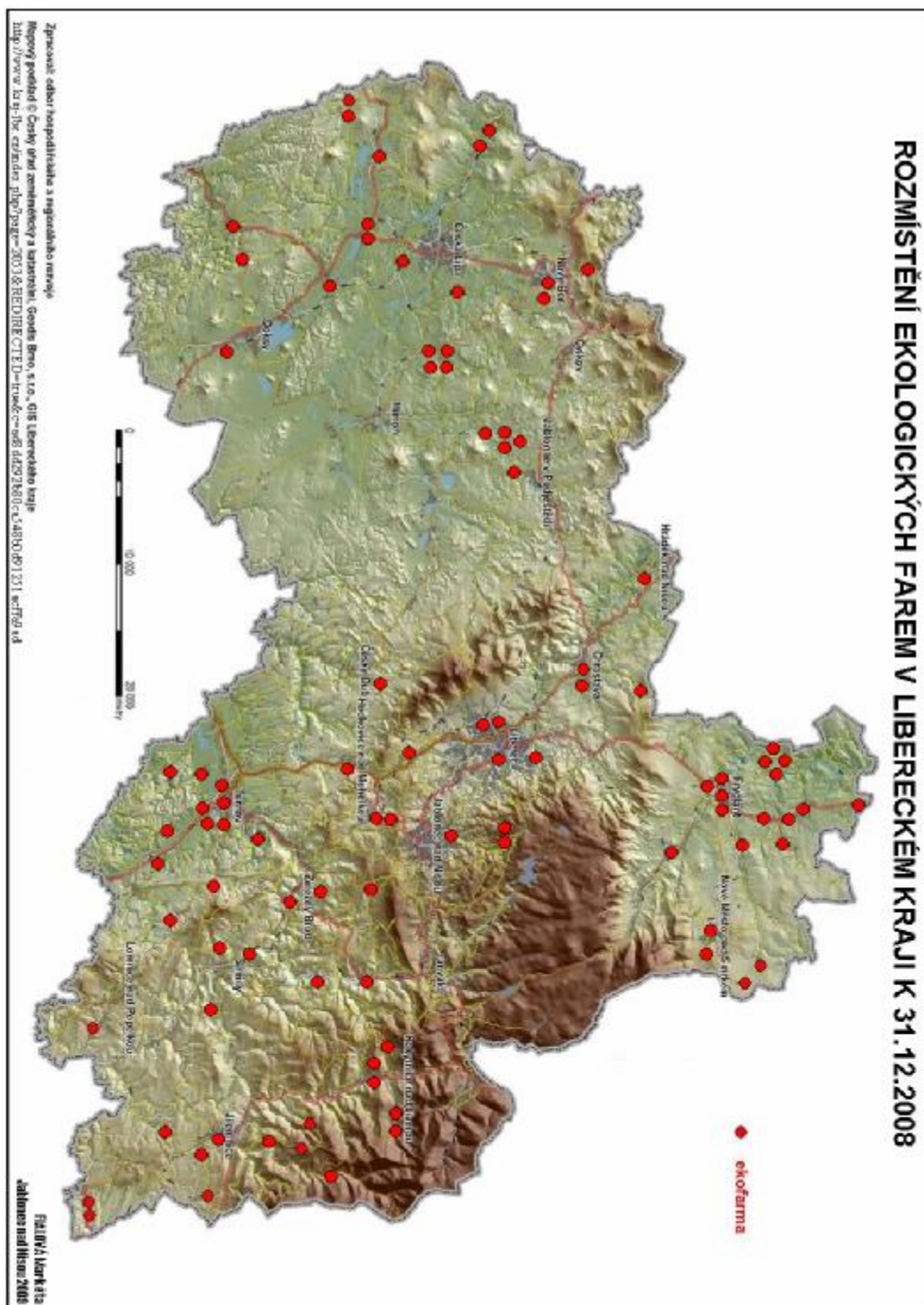
Mapa 5.: Možnosti ekoagroturistiky v Libereckém kraji k 31.12.2008

Mapa 6.: Možnosti ekoagroturistiky v Pardubickém kraji k 31.12.2008

Mapa 7.: Rozmístění ekologických farem v Libereckém kraji k 31.12.2008

Příloha B
Fotografická dokumentace

Obr.1.: Spojené Farmy, Biochov, zkušební provoz chovu biokuřat.

Obr.2.: Spojené Farmy, Biochov, agroenvironmentální opatření „biopásky“

Obr.3.: Spojené farmy, probíhající rekonstrukce bývalého zemědělského družstva

Obr.4.: Spojené Farmy, výkrmna Nové Zákupy (býv. Státní statek Zákupy), plemeno aberdeen angus

Obr.5.: Farma Probos Provodín, pastva

Obr.6.: Farma Probos Provodín, výhled ze zahrady přímo na pastvu

Obr.7.: Farmář, ing. Rosenbaum by chtěl v budoucnu vyrábět ovčí sýry.

Obr. 8.: Sad, Čtveřín. Ruční práce v ekologickém zemědělství je náročnější, podporuje ale zaměstnanost na vesnici.

Obr. 9.: Spojené farmy, Krásný les. U masného skotu se mléko využívá pouze na krmení mláďat. Telata jsou na pastvě se svými matkami, tak jak je to správné podle pravidel ekologického zemědělství.

Obr.10.: Farmy Frýdlant (Spojené Farmy) jsou dnes na místě bývalého státního statku Frýdlant v Čechách.

Obr.11.: Pro účely přímé plemenitby mají Farmy Frýdlant ustáj osm plemenných býků. Býci se zapojují do stáda v létě. Na jaře, po devíti měsících přichází na svět nová telata, která mohou brzy po narození na zelenou pastvu.

Obr.12.: Dvůr Hlaváč ve Vsi se nachází v místě kde prochází státní hranice. Paní Ondřejíková se synem statek rekonstruuji už od roku 1989, kdy jim byl navrácen.

Obr. 13.: Dvůr Hlaváč – výroba kozího sýra

Obr.14.: Dvůr Hlaváč – stádo koz

Obr. 15.: Celkový pohled na Dvůr Borčice

Obr. 16.: Chatky pro účastníky letních jezdeckých táborů (Dvůr Borčice, Všeň)

Obr. 17.: Členové jezdeckého oddílu (Dvůr Borčice – Všeň)

Obr. 18.: Členové oddílu tráví na farmě veškerý svůj volný čas (Dvůr Borčice-Všeň)

Obr. 19.: Pan Kotyk a klisna Líza, která vozí návštěvníky ekofarmy v kočáře, bryčce, i v sedle (farma U Kotyků- Roztoky u Jilemnice)

Obr. 20.: Telata plemene aberdeen angus ve dvou formách: červený a černý

Obr. 21.: Pěstování bylin je v ekologickém zemědělství málo rozšířené(farma Lomy, Semily)

Obr. 22.: Spojené farmy Jablonné v Podještědí – sušení krmiva na zimu v nově zrekonstruovaném zimovišti

Příloha C
Dotazník

Dotazník pro žáky 2. stupně základní školy

Jsi dívka / chlapec (zakroužkuj co platí)

Třída(napiš):

1) Víš co je to ekologické zemědělství (= ekozemědělství)? Kde jsi se o něm dozvěděl poprvé (ve škole, v časopise, na internetu....)

.....
.....
.....
.....

2) Víš, jaká pravidla by měli ekologičtí farmáři dodržovat? Pokus se napsat alespoň některé z nich, nebo se pokus alespoň tipnout.

.....
.....
.....
.....

3) Navštívil jsi někdy ekologickou farmu? (zakroužkuj co platí)

ANO / NE

4) Pokud ano, napiš s kým jsi tam byl (s kamarády, se školou, s rodiči, ...) a název farmy.

.....

5) Znáš značku BIO? Pokud ano, pokus se ji nakreslit do rámečku. Znáš nějaké produkty s touto značkou?

Obrázek:

Produkty které znám:

.....
.....
.....
.....